

Economische Structuurvisie 2030

Zaanstad: stad van durvers, denkers en doeners

ZNSTD

Zaanstad: stad van denkers, durvers en doeners

Economische Structuurvisie Zaanstad 2030

Inhoud

Voorwoord	9
Samenvatting	13
1 Positionering, doel en opbouw visie	19
2 Profiel en analyse	23
2.1 Economische structuur Zaanstad in vogelvlucht	23
2.2 Analyse	27
3 Visie	35
3.1 Zaanstad: stad van denkers, durvers en doeners	36
3.2 Direct economisch beleid	38
3.3 Flankerend beleid	47
3.4 Woon-werkomgeving: in een mooie omgeving is het goed werken	48
3.5 Infrastructuur: beter bereikbaar	50
3.6 Optimale dienstverlening	52
4 Hoofdlijn Uitvoeringsagenda	55
Bijlage 1 Verklaring matige Economische prestaties	
Bijlage 2 Groeikansen per economische sector in Zaanstad	

Voorwoord

Zaanstad heeft met **Zaans Evenwicht** laten zien waar het naar toe wil met de stad. Dat deze verandering niet alleen op papier is ingezet toont het nieuwe stadscentrum Inverdan aan. Het tijdsbeeld van de toekomstvisie **Zaans Evenwicht** reikt tot het jaar 2040. Om de toekomstige ambities te realiseren is in een drietal bouwstenen het sociale, fysieke en economische beleid in het bijzonder uitgewerkt. Deze bouwstenen zijn naast en in relatie tot elkaar verwerkt in de **Sociale, Ruimtelijke en Economische structuurvisies** (hierna: **SSV, RSV en ESV**). Deze visies hebben allen als tijdsbeeld 2020-2030.

Voor u ligt de Economische structuurvisie Zaanstad. In de kern gaat de ESV om het volgende.

Zaanstad is van oudsher een woon- en werkstad en wil deze positie ook in de toekomst behouden. De huidige economische structuur van Zaanstad is echter onvoldoende toekomstbestendig om hier invulling aan te geven. Zaanstad wil daarom intekenen op een toekomst waarin differentiatie de eenzijdigheid van de economische structuur moet vervangen, zodat Zaanstad meer profiteert van de economische groei in de Metropoolregio Amsterdam. De historie, de ligging en kenmerken van Zaanstad bieden hiertoe alle kansen. Zaanstad wil een toekomst waarin oude en nieuwe bedrijvigheid hand in hand gaan. Dit kan door een verbreding naar kansrijke nieuwe sectoren en door te investeren in een kwalitatieve versterking van reeds sterk aanwezige clusters, zoals Food. Kwaliteit staat hier voor meer kennisintensiteit, innovatie en duurzaamheid. Zakelijke dienstverlening, creatieve bedrijvigheid en toerisme groeien in belang, maar leveren niet overmorgen al een nieuwe economie op met voldoende werkgelegenheid. Wel dienen de kansen die er van nature zijn door bijvoorbeeld ligging dan wel historie te worden gepakt!

Het uitgangspunt dat Zaanstad een stad is om te wonen, te werken en te recreëren betekent ruimte voor ondernemerschap in zowel de wijken als op de bedrijventerreinen, maar met een belangrijke randvoorwaarde. Deze randvoorwaarde is gericht op een verbetering van de leefkwaliteit. Vandaar initiatieven als het **Zaans Proeflokaal** om samen met het bedrijfsleven te onderzoeken waar duurzaamheids- en innovatieve mogelijkheden zijn om de milieuhinder terug te dringen en daarmee de leefkwaliteit te versterken.

Ook een majeur programma als Inverdan geeft een impressie van de toekomst van de stad; een stad die durft en voor kwaliteit gaat. Sommige ontwikkelingen zijn nu al ingezet, andere ontwikkelingen, zoals ZaanIJ, komen op een later tijdstip. Maar het eindbeeld van Zaanstad, waarin wonen, werken en vrijetijdsbesteding goed samengaan, wordt in de Ruimtelijke- en Economische structuurvisies vastgelegd. Het gemeentelijk beleid zal ruimte voor groei mogelijk moeten maken, waarbij versterking van de leefkwaliteit, duurzaamheid en kwaliteit steeds hand in hand gaan. Zoals het kantoren- en detailhandelsbeleid dat niet alleen kwantitatief, maar juist ook kwalitatief vraag en aanbod beter op elkaar moet gaan afstemmen.

De ambitie van Zaanstad om ook in de toekomst de woonwerkstad met meer werkgelegenheid en een sterk verbeterde leefkwaliteit te laten zijn kan de gemeente niet alleen realiseren. De ondernemers en de stad hebben elkaar hier hard nodig. De inzet van Zaanstad is gericht op het sluiten van nieuwe allianties het bedrijfsleven om toekomstige ontwikkelingen mogelijk te maken. De huidige financiële situatie van de overheid (Rijk, provincie en gemeenten) verschuift de inzet van de overheid van investeren naar een meer faciliterende rol. Hierbij is de aandacht van de gemeente met name gericht op het op orde krijgen van de noodzakelijke randvoorwaarden, zoals voldoende bereikbaarheid en een sterk imago. Ondernemers zullen meer dan voorheen zelf aan zet zijn om samen met de overheid en onderwijs op zoek te gaan naar kansen. Hierbij is het essentieel om met elkaar heldere afspraken te maken over de verwachtingen en inzet van iedere partij. Of het nu gaat om meer mensen aan het werk dan wel het terugdringen van de milieuhinder.

De totstandkoming van de ESV heeft, onder meer, door de samenhang en koppeling met de RSV, langer geduurd dan verwacht. De belangrijkste uitdaging nu is hoe van het papier naar de concrete uitvoering te komen in een tijd waar de financiën bij de overheid sterk onder druk staan. Hierbij is het essentieel om de juiste keuzes te maken; waar moet de overheid nu echt op investeren de komende vier jaar om de ambities die in de ESV verwoord staan te realiseren. Hierbij gaat het om vragen als: Wat is nodig om de randvoorwaarden, zoals voldoende ruimte voor economische activiteiten en verbetering van de leefkwaliteit op de korte termijn al te realiseren? Wat is nodig om het ondernemersklimaat verder te verbeteren of wat is er nodig om de wijk economie een impuls te geven?

Graag gaan wij hierover, op basis van het voorliggend document, het gesprek aan met ondernemers, onderwijsinstellingen, maatschappelijke instellingen en inwoners in verschillende themabijeenkomsten. Aan de hand van deze bijeenkomsten en de formele inspraakreacties wordt de ESV en het uitvoeringsprogramma definitief vorm gegeven en vastgesteld door de gemeenteraad.

Samenvatting

In 2009 verschenen de toekomstvisie op de stad (Zaans Evenwicht) en de Sociale Structuurvisie. Tegelijkertijd is in 2009 door het college opdracht gegeven voor het maken van een Ruimtelijke Structuurvisie en een Economische Structuurvisie. Daarvan is de RSV een wettelijk vereist instrument. Het fungeert als integratiekader voor de andere twee visies, waarin claims kunnen worden afgewogen in de ruimte. Het voorliggend document is de Economische Structuurvisie (ESV). Deze ESV geeft een analyse van de economische ontwikkeling in Zaanstad, de visie op de toekomstige ontwikkelingen en de rollen van overheid en bedrijfsleven bij de uitvoering van deze visie.

Zaanstad blijft achter ten opzichte van de regio, kansen moeten beter worden benut.

Als industriestad heeft Zaanstad in de jaren tachtig forse klappen in termen van bedrijvigheid en werkgelegenheid gehad. In de jaren daarna heeft Zaanstad ook veel minder geprofiteerd van de sterke groei in de Metropoolregio Amsterdam: dé regio met de sterkste bijdrage aan het Bruto Nationaal Product. Dit vertaalt zich concreet voor Zaanstad in achterblijvende cijfers op het terrein van werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en vestiging van bedrijven ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam. Deze cijfers tonen aan dat ingrijpen vereist is, juist voor Zaanstad, de stad met dé historie als het gaat om de industriële ontwikkeling en daarmee de basis is voor de economische ontwikkeling van Nederland.

Zaanstad heeft een complexe economische structuur. Deze structuur wordt bepaald door een relatieve oververtegenwoordiging van industrie en juist ondervertegenwoordiging van zakelijke diensten, recreatie en toerisme. De werkgelegenheid in de industrie loopt in de afgelopen jaren steeds verder terug en de groei van kennisintensieve diensten blijft in Zaanstad achter ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam. De beperkte aanwezigheid van stuwende sectoren, zoals de zakelijke en financiële dienstverlening, zijn een indicator van de smalle economische basis. Ook is de onderlinge samenhang van de diensten niet optimaal waardoor bedrijven onvoldoende van clustervorming profiteren. Onze ligging binnen de Metropoolregio Amsterdam, middenin het

Noordzeekanaalgebied op een knooppunt van snelwegen, havens en Schiphol biedt veel kansen. Het brengt echter ook het bewustzijn met zich mee dat het vraagstuk ruimte, zowel fysiek als qua milieucontouren één van de grootste uitdagingen is voor de toekomst. Juist voor Zaanstad, een stad van oudsher met een sterke menging van wonen en werken. Zaanstad wil deze functiemenging graag behouden, daarmee is het creëren van ruimte voor ontwikkeling de grootste opgave voor de toekomst. Zaanstad staat hierin niet alleen, want de keuzes en opgaven van Zaanstad zijn onlosmakelijk verbonden met de regio alleen al door elkaar overlappende milieucontouren binnen het Noordzeekanaalgebied. De regionale aantrekkingskracht van Zaanstad hangt ook nauw samen met de stad Amsterdam. Zo liggen belangrijke voorzieningen, zoals universiteiten en hogescholen in Amsterdam, op korte afstand (15 treinminuten) van Zaanstad. Ook trekken de Zaanse toeristische transferpunten, zoals de Zaanse Schans, Inverdan en op termijn het Hembrugterrein, steeds meer bezoekers. Het is gebleken dat cultuur ook van groot belang is voor de aantrekkingskracht en de concurrentiepositie van onze stad. Regionale samenwerkingsrelaties aangaan op het gebied van evenementen, met onder andere musea, brengt meer bezoekers, dus meer bestedingen.

Het belangrijkste doel is het stimuleren van economische groei en werkgelegenheid

Zaanstad wil een aantrekkelijke gemengde woonwerkstad blijven en zet in op een kwalitatieve versterking van het bestaande en een ontwikkeling van bestaand naar nieuw. Daarmee wil Zaanstad van een eenzijdige naar een meer gedifferentieerde economie. Een stad met historie middenin de Metropoolregio Amsterdam waar de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde stijgt. Zaanstad heeft de ambitie tot 2020 te groeien naar het niveau van de Metropoolregio Amsterdam als het gaat om de kwaliteit van de leefomgeving en de werkgelegenheid. Het huidige college heeft de ambitie dat de werkgelegenheidsratio (banen gedeeld door beroepsbevolking) tenminste op 80 % blijft en indien mogelijk met enige procentpunten te laten groeien. Er zijn, ten opzichte van de beroepsbevolking, meer banen dan voorheen.

De economische structuur van Zaanstad moet versterkt en uitgebouwd worden. De voedingsmiddelenindustrie en de maakindustrie zijn van oudsher de motor van de Zaanse economie. Deze sectoren bieden ook richting de toekomst kansen, maar Zaanstad moet zich meer en meer ontwikkelen van een traditionele industriestad naar een stad waar "handjes en kennis en creativiteit" (denkers, durvers en doeners) bij elkaar komen, zodat ook de kansen binnen de zakelijke dienstverlening beter kunnen worden benut. Daarom wil Zaanstad kennisontwikkeling, innovatie en clustervorming binnen de volgende sectoren extra stimuleren:

- het foodcluster;
- de logistieke sector;
- de creatieve industrie;
- de toeristische sector.

Het foodcluster is gekozen vanwege de omvang, de historie, de verankering door de sterke aanwezigheid van verschillende onderdelen binnen de foodketen inclusief de aanverwante industrieën, de impact op arbeidsmarkt (gelet op kwantiteit, meer lager geschoolden) en de al aanwezige infrastructuur, maar juist ook vanwege de kansen richting de toekomst waarin kennisintensiteit van de Foodketen centraal staat. Food is namelijk één van de negen aangewezen topsectoren in Nederland. Thema's voor de toekomst zijn de toenemende schaarste in de voedselketen, een sterke

focus op gezondheid en de toenemende aandacht voor duurzame ontwikkeling binnen de foodketen.

De logistieke sector hangt voor een belangrijk deel samen met de foodsector. Distributie is namelijk één van de onderdelen binnen de foodketen. Echter, ook de andere sterk aanwezige sectoren in Zaanstad, zoals de maakindustrie vragen uiteindelijk allemaal om “verlading” van de producten. De omvang en de ligging van Zaanstad midden in het Noordzeekanaalgebied en de nabijheid van Schiphol en de Zaan als toegangsroute voor de kop van Noord-Holland bieden kansen voor groei. De creatieve industrie en toeristische sector, in omvang nu nog beperkt, maar met gunstige groeiverwachtingen en daarmee zeker kansrijk voor de toekomst, mede door de ruimtelijke kwaliteiten en historie. Zaanstad zoekt voor deze speerpuntsectoren aansluiting bij het Rijksbeleid (Bedrijvenbrief van het ministerie Economie, Landbouw en Innovatie) en het regionale beleid vanuit de provincie Noord-Holland en de Amsterdam Economic Board (AEB).

Deze sectoren vormen, samen met de overige sterke aanwezige sectoren, zoals de maakindustrie de kern van de Zaanse economie. De ruim aanwezige Zaanse industrie kan niet bestaan zonder een goede ondersteuning vanuit de verschillende dienstverlenende sectoren. De zakelijke dienstverlening, een gedifferentieerde sector, met volop groeimogelijkheden biedt voor Zaanstad kansen om de economische structuur en werkgelegenheid te versterken. De goede bereikbaarheid en de beschikbare faciliteiten en ruimte bieden meer dan voorheen kansen voor een groei van de zakelijke dienstverlening. Zaanstad wil deze kansen benutten door de locaties VVZ en Inverdan pro-actief onder de aandacht te brengen. Zeker voor lokale en regionale dienstverleners biedt Zaanstad uitstekende vestigingsmogelijkheden op de kantoorlocaties, zoals Inverdanen VVZ, maar ook gewoon in de wijken. Overigens kenmerkt de zakelijke dienstverlening zich door diversiteit: van schoonmaak tot aan ICT, maar ook door een grote vertegenwoordiging van ZZP-ers. Deze laatste groep is ook van belang om de wijk economie een verdere impuls te geven.

Het organiserend vermogen binnen de vier speerpuntsectoren is van groot belang bij belangrijke veranderingsprocessen en innovatie. Zaanstad wil en kan deze ambitie dan ook niet alleen realiseren: ondernemers, onderwijsinstellingen en overheid dienen hier gezamenlijk in op te trekken. Zaanstad wil meekomen in de groei van de metropoolregio Amsterdam en heeft haar ondernemers daarvoor heel hard nodig. Ondernemers zijn namelijk de spil in deze verandering! Zij creëren de banen en zijn van nature steeds op zoek naar innovatieve mogelijkheden om de economische groei te realiseren. De rol van de gemeente is ervoor te zorgen dat ruimte wordt geboden aan ondernemerschap door te zorgen voor de juiste randvoorwaarden op het gebied van ruimte, bereikbaarheid, kwaliteit van de woonwerkomgeving en een optimale dienstverlening aan bedrijven. Ruimte voor ondernemerschap staat dan ook centraal. Dit is een continu proces, waarbij ondernemers, overheid en onderwijs elkaar hard nodig hebben om dit te realiseren.

Uitgangspunt is dat Zaanstad een stad is om te wonen, te werken en te recreëren met versterking van voorzieningen de leefkwaliteit in de metropoolregio Amsterdam. Dit betekent een duidelijke positie van de werkfunctie in de stad, waarbij werkgelegenheid in de stad met weinig “milieuhinder” zoveel mogelijk ruimte moet worden geboden op de binnenstedelijke terreinen en in de wijken. De bedrijventerreinen rondom het Noordzeekanaalgebied behouden ook richting de toekomst primair hun werkfunctie met daarbij aandacht voor kwalitatieve versterking door

toevoeging van functies. Dit is een organisch proces, waarbij werk en kwaliteit hand in hand moeten gaan.

Om de economische groei waar te maken moeten meerdere opgaven worden gerealiseerd. Voorwaarden hiertoe zijn:

- voldoende ruimte voor economische activiteit;
- verbetering leefkwaliteit;
- voldoende bereikbaarheid;
- sterk imago
- voldoende gekwalificeerd personeel.

Zolang deze uitgangspunten niet verwezenlijkt worden zal Zaanstad haar ambities moeilijk kunnen realiseren. De wijze waarop deze realisatie tot stand komt zal steeds verschillend zijn, maar duidelijk is dat er naar nieuwe vormen van samenwerking en het afstemmen van wederzijdse belangen moet worden gezocht. Daarnaast intensificeert de gemeente de samenwerking in regionaal verband om nieuwe gewenste bedrijvigheid aan te trekken en de juiste randvoorwaarden te creëren. De samenwerking binnen de Metropoolregio Amsterdam in het Platform bedrijven en kantoren, de Amsterdam Economic Board (AEB) en het bestuursplatform Noordzeekanaal gebied zijn daar goede voorbeelden van.

De inzet van de gemeente Zaanstad: de basis op orde en investeren in ontwikkeling

1. Basis op orde; De gemeente gaat de komende jaren veel investeren in het verder op orde krijgen van de openbare ruimte. Deze moet in elk geval voldoen aan het geformuleerde basisniveau. Daarnaast zet de gemeente in op het verbeteren van de dienstverlening aan het bedrijfsleven. Dit komt tot uitdrukking in de 1 loket gedachte voor ondernemers, heldere informatie aan de (bedrijven)-balie, duidelijke termijnen bij de vergunningverlening en accountmanagement voor ondernemers.
2. Investeren in de ontwikkeling van de stad; Zaanstad wil voldoende geschikte locaties aanbieden, zodat elke ondernemer zijn bedrijf op de juiste plaats kan vestigen. Ook tijdelijke invulling is in beeld. De gemeente investeert in het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad. Met de komst van de tweede Coentunnel is de verwachting dat de externe bereikbaarheid van Zaanstad zal verbeteren. Investering in de ontwikkeling van de stad betekent ook investeren in de mensen in de stad. Het afstemmen van de behoefte aan gekwalificeerd personeel en het aan het werk helpen van mensen met enige afstand tot de arbeidsmarkt vormt een belangrijk onderdeel van de inzet. Dit laatste zal met alle wijzigingen in de sociale zekerheid één van de grootste uitdagingen voor de toekomst vormen, waarin overheid, ondernemers en onderwijs naar een nieuwe samenwerkingsvorm moeten gaan zoeken.

1 Positionering, doel en opbouw visie

De gemeente Zaanstad heeft deze nieuwe Economische Structuurvisie (ESV) opgesteld om te kunnen sturen op een toekomstbestendige economische ontwikkeling. De ESV vormt een drieluik met de Sociale Structuurvisie¹ en de Ruimtelijke Structuurvisie². De drie visies passen onder 'Zaans Evenwicht', de Zaanse toekomstvisie³ voor de lange termijn.

In de afgelopen 3 jaar heeft de gemeente Zaanstad een aantal visietrajecten afgerond.

Het Zaans Evenwicht is de overkoepelende visie voor de periode tot 2040. Daaronder passen een aantal structuurvisies zoals de Ruimtelijke Structuur Visie (in opbouw), de Sociale Structuurschets, de Ruimtelijke Milieuvisie⁴ en de Economische Structuur Visie. Elk van deze visies kent weer op deelgebieden haar eigen uitwerking. Zo is de Woonvisie⁵ een uitwerking van de Ruimtelijke Structuurvisie, de nota bedrijventerreinen en het Schaarstebeleid kantoren⁶ een uitwerking van de Economische Structuurvisie. Voor de ruimtelijke gevolgen (zoals de vraag hoe gaan we om met de binnenstedelijke bedrijventerreinen) van Economische Structuur Visie vormt de Ruimtelijke Structuur Visie het uiteindelijke integratiekader.

Het door de Gemeente Zaanstad geformuleerde doel van de Economische Structuurvisie is de economische ambities van Zaanstad te beschrijven en richting te geven aan de koers naar realisatie van deze ambities. De Economische Structuurvisie dient haalbare ambities te stellen en een uitgangspunt/afwegingkader te gaan vormen voor toekomstige (economische) deelnota's en initiatieven. Dit is vertaald in de volgende vraagstelling:

Wat kan en moet Zaanstad ondernemen om zich tot 2030 (verder) te ontwikkelen tot een sterke en duurzame economische stad binnen de Metropoolregio Amsterdam?

¹ Sociale Structuur Schets Z/2009/16457

² Ruimtelijke Structuur Visie – concept, december 2009

³ Zaans Evenwicht Rb 62 Z/2009/73037

⁴ Ruimtelijke Milieuvisie Z 2009/72960

⁵ Zaanse woonvisie Z/2008/84213

⁶ Schaarstebeleid kantoren Z 2010/2538

Proces

Om te komen tot deze visie is een aantal stappen doorlopen. Voor de Economische Structuurvisie is een groot aantal beleidsnota's (nationaal, regionaal en lokaal) van belang. De relevante elementen hieruit zijn in kaart gebracht. Het economisch profiel en het vestigingsklimaat van Zaanstad zijn geanalyseerd en de uitkomsten daarvan zijn besproken met een begeleidingscommissie. Daarbij zijn aspecten als werkgelegenheid en productiestructuur, woon- en werkklimaat, innovatie, milieu, ruimtelijke spreiding van economische activiteiten, arbeidsmarkt, vrijetijdsbesteding en imago aan de orde gekomen. Ook zijn voor de economische ontwikkeling van Zaanstad relevante trends en ontwikkelingen in kaart gebracht, zoals trends op het gebied van demografie, economie, technologie, ecologie, politiek en sociaal-culturele trends. Op grond van al deze analyses is een SWOT-analyse gemaakt waarbij sterke en zwakke punten van evenals kansen en bedreigingen voor Zaanstad aan het licht zijn gekomen.

Ter ondersteuning hiervan hebben twee 'verrijkingsbijeenkomsten' plaatsgevonden. In deze bijeenkomsten is met een lokaal/regionaal deelnemersveld van ondernemers, raadsleden en ambtenaren van gedachten gewisseld over de wenselijke ontwikkelingsrichting van de Zaanse economie. In onderstaand kader wordt nader ingegaan op het verloop en vooral de resultaten van deze verrijkingsbijeenkomsten. Opgemerkt kan worden dat de grootste gemene deler vanuit deze bijeenkomsten is dat Zaanstad volgens de deelnemers ook op de lange termijn een vitale woonwerkstad moet blijven.

Verrijkingbijeenkomsten ESV Zaanstad

Verrijkingsbijeenkomst 1: De toekomstige Zaanse economie

De eerste verrijkingsbijeenkomst (14 mei 2009) stond in het teken van het gewenste toekomstbeeld van de Zaanse economie.

Om de dromen van de deelnemers los te maken is de bijeenkomst gestart met een visie van Prof. Dr. Pieter Tordoir over de mogelijke toekomst van de Zaanse economie binnen de Metropoolregio. De problematiek, maar vooral ook de kracht van Zaanstad werden vanuit regionaal perspectief belicht. Na een discussieronde zijn de deelnemers in groepen uiteen gegaan met als doel om een gezamenlijk wensbeeld, met bijbehorende uitdagingen en ambities te formuleren.

Er ontstonden levendige discussies die een breed scala aan wensen, aandachtspunten en voorwaarden opleverden. Geformuleerde visies waren o.a.:

- Zaanstad: Stad van de Kansen & mengeling;
- Het kan wel! In Zaanstad kan er nog wat.

Enkele genoemde aandachtspunten zijn:

- Veelzijdigheid laten zien, Zaanstad uit de schaduw, eigen identiteit;
- Diversiteit in woon-, werk- en cultureel klimaat (in het Groot-Amsterdamse);
- Innovatie in duurzaamheid;
- Kruisbestuiving, meer verweving.

Verrijkbingsbijeenkomst 2:

Scenario's - Wensen, ambities en maatregelen -

Tijdens deze tweede bijeenkomst (2 juni 2009) stond het concretiseren van wensen, ambities en maatregelen centraal.

Als input voor de discussies zijn vier scenario's opgesteld met verschillende toekomstbeelden van de Zaanse economie. De scenario's waren: 'Zaanstad Divers', 'Zaanstad Gezond', 'Zaanstad Havenstad' en 'Zaanstad Forensenstad'. Per scenario hebben de deelnemers de (in hun ogen) bijbehorende maatregelen en de belangrijkste voor- en nadelen in beeld gebracht. Het gebruik van scenario's zorgde ervoor dat vele elementen/vraagstukken de revue passeerden tijdens de discussies. Aan het eind van de bijeenkomst hebben ambassadeurs een pleidooi gehouden voor de scenario's en heeft er een stemming plaatsgevonden over wat het meest aantrekkelijke scenario is.

Heel duidelijk bleek dat het Forensenscenario geen optie is: Zaanstad wil een stad blijven waarin wordt gewoond én gewerkt. De meeste animo bestond voor het scenario 'Zaanstad Divers', waarin o.a. de dienstensector is gegroeid, de voedingsindustrie qua toegevoegde waarde nog van belang is, een tweede kantoorlocatie in ontwikkeling is, creatieve industrie en toerisme groeikansen hebben, en het ondernemerschap bloeit. Iets minder maar toch nog aanzienlijk wat animo was er voor 'Zaanstad Gezond' (met o.a. een vernieuwd en verbreed Food-cluster) en 'Zaanstad Havenstad' (met groei van de haven en logistiek en een sterk gestegen ruimteproductiviteit).

Opbouw van de notitie

Op basis van de eerder genoemde analyses (zie ook het afzonderlijke Achtergronddocument ESV), wordt in hoofdstuk 2, als een soort synthese, teruggegrepen op de belangrijkste uitkomsten en wordt kort de huidige economische situatie van Zaanstad geschetst. Hoofdstuk 3 bevat de visie. Nadat de hoofdlijnen van de Visie eind 2009 zijn uitgekristalliseerd, is de ESV even blijven liggen om in samenhang met de RSV te kunnen worden vastgesteld. Daarbij heeft het gemeentebestuur een uitvoeringsprogramma aan de ESV gekoppeld, om ervoor te zorgen dat het niet bij woorden alleen blijft. Dit uitvoeringsprogramma is opgenomen als hoofdstuk 4.

2 Profiel en analyse

In dit hoofdstuk wordt teruggegrepen op de belangrijkste uitkomsten van de in het kader van deze visie gemaakte analyses. Eerst worden de economische kenmerken van de gemeente gepresenteerd. Vervolgens komen sterke en zwakke kanten van de Zaanse economie aan de orde. In de bijlage worden meer uitgebreide verklaringen gegeven voor de relatief zwakke economische positie.

2.1. Economische structuur Zaanstad in vogelvlucht

Productiestructuur

Zaanstad heeft 146.904 inwoners (CBS 2010) en ruim 52.640 banen (zie tabel 1). De werkgelegenheidsquote (banen ten opzichte van de beroepsbevolking) ligt op ca. 80%⁷. Dat is relatief laag voor een gemeente van de schaal van Zaanstad. Zaanstad (15e qua aantal inwoners) neemt hiermee een 43e plaats in de G50 in⁸. Zaanstad heeft wel het imago van werkstad, maar de relatieve omvang van de werkgelegenheid is eigenlijk vergelijkbaar met die van een typische forensengemeente. De oorzaak hiervan is deels gelegen in de economische structuur van Zaanstad en deels in de nabijheid van Amsterdam.

⁷ Atlas voor Gemeenten, 2008.

⁸ G50 = de 50 grootste gemeenten in Nederland (Atlas voor Gemeenten, 2008).

Tabel 1 Banen in Zaanstad (1-1-2010) naar sectie/bedrijfsklassen, absoluut en %

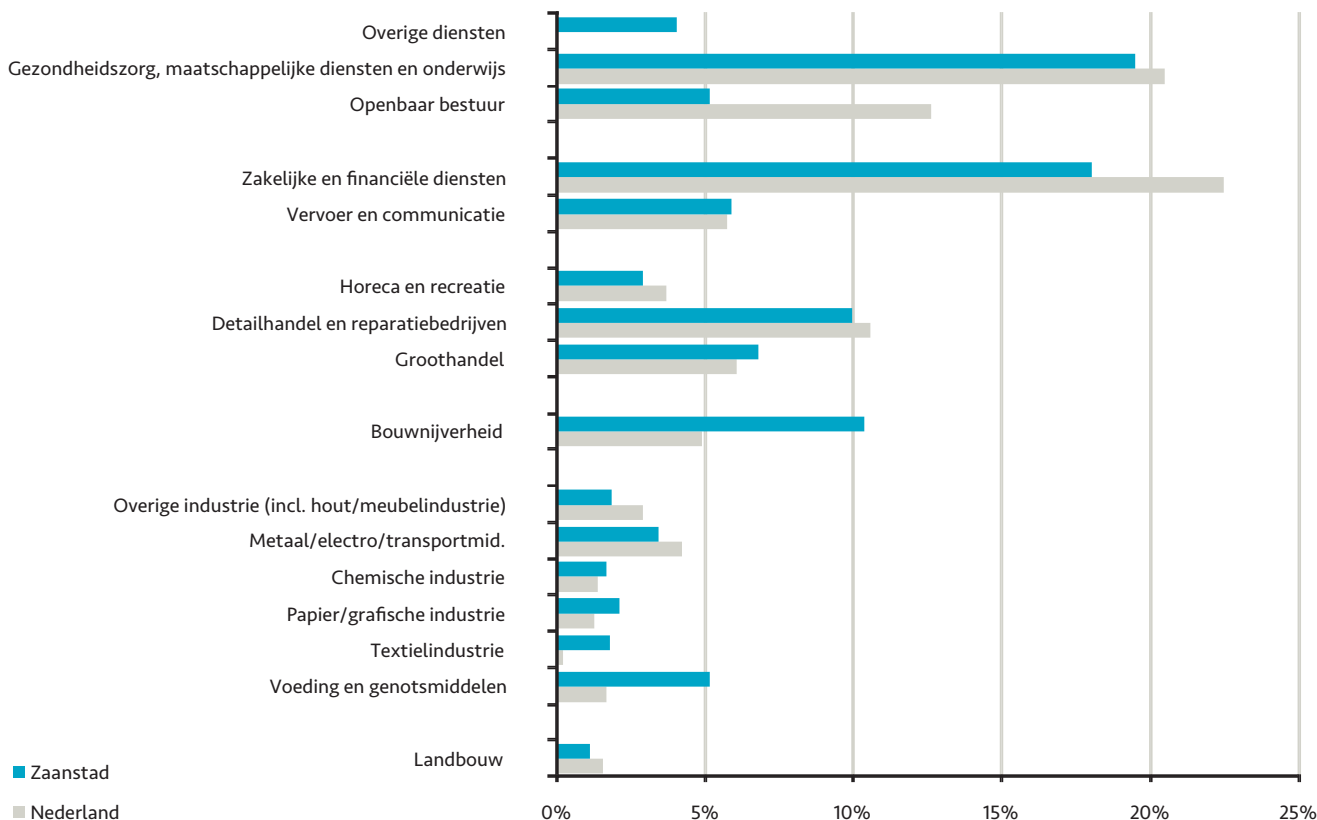
Sector	Banen (abs.)	Banen (%)
Landbouw603		1%
Voeding en genotsmiddelen	2.730	5%
Textielindustrie	830	2%
Hout/meubelindustrie	446	1%
Papier/grafische industrie	1.164	2%
Chemische industrie	703	1%
Metaal/electro/transportmid.	1.775	3%
Overige industrie	572	1%
Totaal industrie	8.220	16%
Bouwnijverheid	5.240	10%
Groothandel	3.563	7%
Detailhandel en reparatiebedrijven	5.258	10%
Horeca en recreatie	1.517	3%
<i>Handel, Horeca, Reparatie</i>	<i>10.338</i>	<i>20%</i>
Vervoer en communicatie	3.307	6%
Bank en verzekeringswezen	2.163	4%
Zakelijke diensten	7.414	14%
<i>Verv.Comm.Fin. en Zakd</i>	<i>12.884</i>	<i>24%</i>
Onderwijs	3.667	7%
Openbaar bestuur	2.762	5%
Gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	6.851	13%
Overige diensten	2.075	4%
<i>Non-Profit</i>	<i>15.355</i>	<i>29%</i>
Totaal diensten	38.577	73%
Totaal	52.640	100%

Bron: gemeente Zaanstad (Werken langs de Zaan 2010)

Vergeleken met Nederland als geheel kent Zaanstad relatief veel banen in de industriële sector (zie figuur 1). Een verklaring hiervoor ligt in de aanwezigheid van een groot aantal banen in de voedings- en genotmiddelenindustrie, een sector die van oudsher sterk vertegenwoordigd is in Zaanstad. Grote spelers in Zaanstad zijn bijvoorbeeld ADM, Verkade (onderdeel van United Biscuits), Gerkens (Cargill), Tate & Lyle, maar ook spelers die onderdeel vormen van de Food-keten zoals Albert Heijn, transporteurs als Albert Keijzer, dan wel aan de Food-keten aanverwante industrieën zoals Duyvis Wiener. Daarnaast is de bouwnijverheid en de overige dienstenverlening (facilitaire diensten zoals schoonmaak, verhuur en beveiliging⁹) oververtegenwoordigd in Zaanstad. Zakelijke/financiële diensten en openbaar bestuur zijn in Zaanstad echter ondervertegenwoordigd.

⁹ Werken Langs de Zaan, gemeente Zaanstad 2008.

Figuur 1 Productiestructuur Zaanstad (blauw) en Nederland (rood): aandeel banen per sectie/bedrijfsklasse (2009)

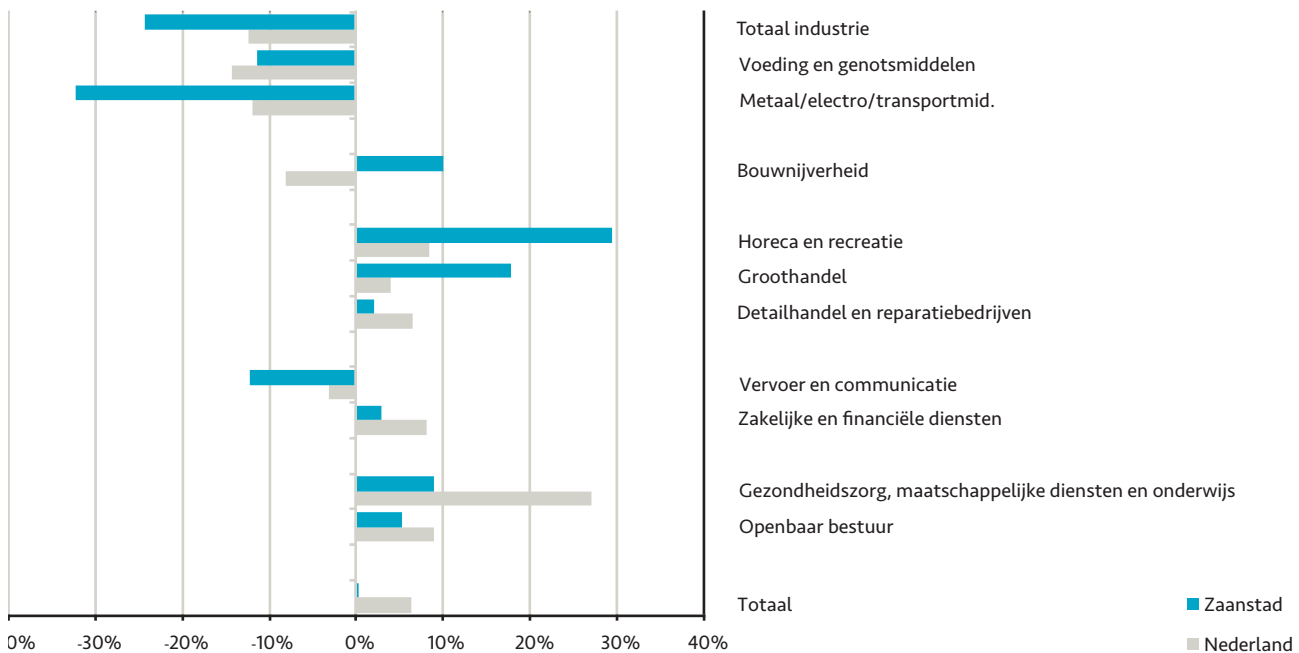

Bron: gemeente Zaanstad (2010) en CBS Statline (nationale rekeningen)

Ontwikkeling

Figuur 2 toont de relatieve werkgelegenheidsgroei voor Zaanstad en Nederland over de periode 2000-2009 (totale werkgelegenheid en de meest relevante sectoren). Over de gehele periode bezien is de werkgelegenheid in Zaanstad op niveau gebleven (+0,3%). In Nederland nam het aantal banen daarentegen toe met 6%. De algemene tendens waarbij er in Nederland steeds minder banen in de industrie te vinden zijn doet zich ook in Zaanstad voor, hoewel deze krimp in Zaanstad – voornamelijk door de metaal- en electrosector - sterker was dan in Nederland als geheel. De in Zaanstad sterk vertegenwoordigde voedings- en genotmiddelenindustrie vertoont overigens wel een overeenkomstige krimp. Hierbij moet worden opgemerkt dat er over de gehele periode bezien weliswaar een daling van de werkgelegenheid in de voedings- en genotmiddelenindustrie heeft plaatsgevonden, maar dat de werkgelegenheid sinds 2005 weer groeit (tot en met het meest recente jaar 2009). Deze trend gaat in tegen de landelijke trend en is een indicatie van een positieve ontwikkelingen van het foodcluster.

Figuur 2 Werkgelegenheidsontwikkeling in selectie van meest relevante sectoren in Zaanstad en Nederland 2000-2009(%)

Bron: gemeente Zaanstad (2010) en CBS Statline (nationale rekeningen)

De ontwikkeling van de dienstensector (denk aan belangrijkste bedrijfstakken als zakelijke en creatieve dienstverlening en ICT) wijkt in Zaanstad af van het nationale patroon. De afgelopen 9 jaar is de zakelijke/financiële dienstensector in Zaanstad minder hard gegroeid dan gemiddeld in Nederland, terwijl het aantal banen in het vervoer en communicatiesector juist veel sterker is gedaald. De van oudsher sterke oriëntatie op industrie en de nabijheid van een groot aantal zakelijke dienstenbedrijven in Amsterdam vormen hiervoor mogelijk een verklaring. Sectoren die relatief harder groeiden dan het Nederlandse gemiddelde zijn de groothandel en bouwnijverheid¹⁰. Ook de sector horeca en recreatie groeit substantieel sneller dan het nationaal gemiddelde.

Aangezien de werkgelegenheid in de Metropool Regio Amsterdam (MRA) zich sinds begin jaren '90 gunstiger ontwikkelt in Nederland als geheel, blijft Zaanstad ten opzichte van de MRA nog verder achter. Ook uit de vergelijking van de groei van de werkgelegenheid tussen Zaanstad en de G27 in de Stadsfoto van Zaanstad (Atlas voor gemeenten, 2008) blijkt dat de werkgelegenheids groei fors achterblijft bij de (gemiddelde) groei in grote steden¹¹.

Zoals uit figuur 2 al bleek is de totale werkgelegenheid in Zaanstad in de periode 2000-2009 minder sterk gegroeid dan in Nederland als geheel. Deze achterblijvende werkgelegenheidsontwikkeling doet zich al sinds de jaren '80 voor. De groei in Nederland was in de periode 1980-2008 ruim drie keer zo hoog¹². Ook in termen van de groei van het Bruto Regionaal Product (BRP) blijft Zaanstad achter bij het Nederlandse gemiddelde. Vooral in de periode 2000-2006 kent Zaanstad moeilijke tijden, ondermeer ingegeven door het vertrek van grote bedrijven als Ahold, Achmea, KPN en Nedtrain. In de daaropvolgende jaren herstelt de economie in Zaanstad zich waarbij het BRP van Zaanstad tendeert naar het Nederlandse gemiddelde. Ook de werkgelegenheids groei herstelt zich sinds 2007 en gaat in de daaropvolgende jaren de gemiddelde Nederlandse groei zelfs voorbij.

¹⁰ De groei in de bouwsector kan voor een groot deel worden toegeschreven aan de groei van het aantal starters, met name ZZP-ers (gemeente Zaanstad, 2008).

¹¹ Deze vergelijking in de Atlas voor gemeenten betreft de periode 1998 - 2007.

¹² Werken Langs de Zaan, gemeente Zaanstad 2008.

Arbeidsproductiviteit

Naast de ontwikkeling van de werkgelegenheid en het BRP is het interessant om de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in ogenschouw te nemen en te vergelijken met ontwikkeling elders. Dit is mede relevant met de toenemende kennisintensiteit van arbeid. In onderstaande tabel 2 wordt een vergelijking gemaakt tussen COROP Zaanstreek¹³, COROP Groot-Amsterdam¹⁴ en Nederland

Tabel 2 Toegevoegde waarde per arbeidsjaar in dzd. euro. (2001-2008)

	2001	2008
Zaanstreek	55,7	73,7
Groot-Amsterdam	62,8	83,5
Nederland	59,9	77,7

Bron: CBS 2009, bewerkt door Bureau BUITEN

Uit de vergelijking blijkt dat de arbeidsproductiviteit in de Zaanstreek in 2008 onder het gemiddelde van Nederland ligt (ruim 5% lager). Ten opzichte van Groot-Amsterdam is het verschil nog groter. Kijken we naar de ontwikkeling in de afgelopen jaren (2001-2008), dan blijkt dat de productiviteit in Zaanstad iets inloopt op Nederland en qua ontwikkeling ongeveer gelijke tred houdt met de Metropool.

2.2 Analyse

Zaanstad is onderdeel van Metropoolregio Amsterdam, maar blijft economisch achter op die regio en dreigt daardoor de boot te missen

Zaanstad is gelegen in de Metropoolregio Amsterdam (MRA), een regio die een belangrijk deel van de economische activiteiten binnen Nederland herbergt en een relatief hoge economische groei kent. Een groei die voorlopig - naar verwachting - ook hoog zal blijven (met conjuncturele schommelingen). Hieraan gekoppeld heeft de MRA een hoog ambitieniveau geformuleerd in haar beleidsnota's¹⁵. Om de internationale concurrentiepositie te behouden en te versterken richt de MRA zich op het creëren van een hoogwaardig en duurzaam leef- en woonmilieu waar bedrijven, bewoners en bezoekers zich graag willen vestigen en in willen verblijven. Uiteindelijk wil de Metropoolregio Amsterdam behoren tot de selecte groep van 5 à 6 Europese 'Global Business Gateways' die op termijn in Europa zullen overblijven om wereldwijd te concurreren om internationale bedrijven, kenniswerkers en toeristen.

Zaanstad maakt onderdeel uit van de Metropoolregio Amsterdam, zowel door haar geografische ligging als wat betreft de al bestaande regionale samenwerking. Met de metropoolvorming van de regio ligt Zaanstad niet langer 'aan de top van de Randstad', maar ligt direct naast het kerngebied van de metropool: Amsterdam. Zaanstad wil hiervan profiteren en heeft hierbij haar eigen (hoge) ambities en voorwaarden. Zo wil Zaanstad een stad blijven waar zowel gewoond als gewerkt wordt, de huidige milieubelasting substantieel verlagen, een evenwichtiger bevolkingssamenstelling, haar authentieke kwaliteiten beter benutten en haar identiteit versterken.

Echter, kijkend naar de huidige feitelijke situatie van Zaanstad en haar economie lijken de ambities niet eenvoudig te realiseren. Het bereiken van de nagestreefde ambities vraagt om een meer dan aanzienlijke inzet op diverse vlakken en het is een traject van de lange adem.

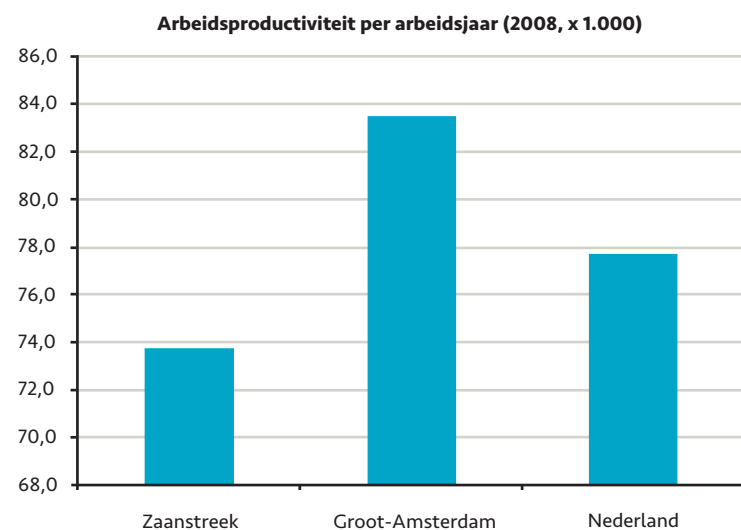
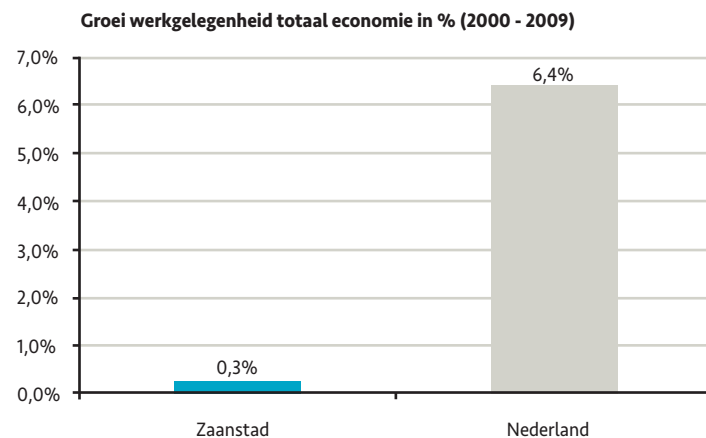
¹³ COROP Zaanstreek omvat de gemeenten Zaanstad en Wormerland op PRES conferentie, 9 december 2009

¹⁴ COROP Groot-Amsterdam omvat de gemeenten: Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Beemster, Diemen, Edam-Volendam, Graft-De Rijk, Haarlemmermeer, Landsmeer, Oostzaan, Ouder-Amstel, Purmerend, Uithoorn, Waterland en Zeevang.

¹⁵ Global Business Gateway Economische Agenda Metropoolregio Amsterdam 2010-2014, vastgesteld op PRES conferentie, 9 december 2009

De ongunstige uitgangssituatie van de Zaanse economie blijkt uit een aantal kenmerken en ontwikkelingen. Allereerst voldoet de werkgelegenheidsomvang en -ontwikkeling in Zaanstad niet aan het beeld dat je verwacht van een gemeente in het hart van de MRA. Zo:

- heeft Zaanstad relatief weinig werkgelegenheid: binnen de G50 (de vijftig grootste gemeenten) neemt Zaanstad als 15e stad de 43^e plaats in met werkgelegenheidsquote¹⁶ van 80%;
- blijft de ontwikkeling van werkgelegenheid en toegevoegde waarde achter bij die in Nederland en (met een groter verschil) bij die in de Metropoolregio Amsterdam;
- ligt de arbeidsproductiviteit¹⁷ in de Zaanstreek onder het Nederlands gemiddelde en onder dat van Groot-Amsterdam, wat ten dele samenhangt met de productiestructuur.

Overigens is de werkgelegenheid in Zaanstad van 2007 naar 2009 wel met 3.200 banen toegenomen, een stijging die procentueel hoger was dan de landelijke ontwikkeling. De belangrijkste verklaring hiervoor lijkt een inhaalslag van de matige economische prestaties van de jaren daarvoor. Groei was in de periode 2007-2009 bijvoorbeeld bovengemiddeld in de zakelijke dienstverlening, een sector die zich in de periode daarvoor nog benedengemiddeld ontwikkelde.

Verder is er sprake van een relatief ongunstig woon- en werkklimaat. Het gaat hierbij onder meer om factoren als de relatief lage kwaliteit en geringe diversiteit van het woningaanbod, de relatief hoge milieubelasting (geluid, geur, fijnstof), een relatief laag voorzieningenniveau (winkels en andere commerciële voorzieningen), een gebrekkige interne bereikbaarheid en een relatief lage kwaliteit van het woningaanbod.

¹⁶ Werkgelegenheidsquote = het aantal banen gedeeld door de omvang van de beroepsbevolking

¹⁷ Arbeidsproductiviteit = gemiddelde productie per werknemer gedurende een bepaalde periode

De nabijheid van Amsterdam is op zichzelf een pluspunt, maar betekent ook dat Zaanstad bijvoorbeeld voorzieningen zoals hoger onderwijs, topvoorzieningen op het vlak van kunst en cultuur en vrijetijdsbesteding, verblijfsaccommodaties maar ook (internationale en regionale) hoofdkantoren¹⁸) en de daarbij behorende werkgelegenheid mist, die in steden van een vergelijkbare omvang meestal wel aanwezig zijn. Mede als gevolg van dit ongunstige woon- en werkklimaat heeft Zaanstad een matig imago als vestigingsplaats om te wonen en te werken en lukt het Zaanstad niet om hoger opgeleiden/ hogere inkomensgroepen aan te trekken (de Zaanse beroepsbevolking is dan ook relatief laag opgeleid). Dit laatste is mede relevant met het oog op de verdienstelijking van de economie, toenemende kennisintensiteit van arbeid en het creëren van voldoende draagvlak voor een meer gevarieerd en kwalitatief hoger aanbod aan voorzieningen.

Andere kenmerken van het Zaanse economisch profiel:

- Zaanstad kent een aantal grote individuele bedrijven die dicht tegen woonbebouwing aan liggen en een groot aantal (kleinere) binnenstedelijke bedrijventerreinen waardoor een opmerkelijke menging van wonen en werken bestaat;
- het totale aandeel van de werkgelegenheid op de bedrijventerreinen in Zaanstad (inclusief de binnenstedelijke terreinen) is aanzienlijk hoger dan gemiddeld in Nederland (ca. 43% t.o.v. ca. 33% gemiddeld in Nederland);
- de omvang van de werkgelegenheid op professionele kantoorlocaties is klein;
- Zaanstad kent een grote uitgaande pendel;
- Zaanstad kent een iets lagere arbeidsparticipatiegraad t.o.v. gemiddeld in Nederland;
- er is (ondanks positieve uitzonderingen) sprake van een beperkte innovatie in het bedrijfsleven;
- het arbeidsaanbod sluit deels moeilijk aan op de arbeidsvraag, hetgeen overigens ook elders zo is.

... en toekomstige ontwikkelingen dreigen dit te versterken

Naast deze over het algemeen negatieve kenmerken van de Zaanse economische structuur, zorgen bepaalde ontwikkelingen ervoor dat Zaanstad (als er niets verandert) verder achterop komt te liggen. Hierbij moet vooral gedacht worden aan:

- een verdere afname van de werkgelegenheid in de industrie door op zichzelf wenselijke voortgaande procesvernieuwing (informatisering van processen) en het risico van het verplaatsen van productieprocessen bijvoorbeeld in het nu sterk vertegenwoordigde foodcluster;
- een toenemende vraag van bedrijven, bewoners en bezoekers naar gevarieerd en kwalitatief aanbod wat botst met de gebrekkige ruimtelijke kwaliteit, het eenzijdige woningaanbod onvoldoende goede voorzieningen en de hoge milieubelasting;
- een verder toenemende kennisintensiteit van arbeid en verdienstelijking van de economie terwijl Zaanstad een relatief laag opgeleide beroepsbevolking heeft. Dit verschil (ten opzichte van het opleidingsniveau in de metropoolregio) is in de afgelopen jaren wel steeds teruggelopen;
- de toenemende beroepsbevolking van Zaanstad. Deze stijgt tot 2025 absoluut nog met ca. 4.500. Dit stelt Zaanstad voor de opgave om de bevolking in de toekomst voldoende werkgelegenheid te bieden, dan wel te accepteren dat de uitgaande pendel groeit.

¹⁸ Er zijn natuurlijk uitzonderingen, waarvan Albert Heijn (niet Ahold) de bekendste is.

Maar Zaanstad heeft ook sterke punten ...

Tegenover de ongunstige Ausgangssituatie en de bedreigingen die op Zaanstad afkomen, heeft Zaanstad (in potentie) ook veel te bieden. Sterke punten van Zaanstad zijn:

- krachtige economische sectoren (food-industrie, logistiek, bouw en maakindustrie "slimme handen");
- belangrijke bedrijven in de voedingsindustrie en initiatieven ter verdieping van dit cluster, dat nu vooral productieactiviteiten omvat;
- de logistieke functie en potentie, met de nabijheid van Schiphol en de havens in het Noordzeekanaalgebied;
- een goede externe bereikbaarheid (t.o.v. Amsterdam) van de werklocaties per OV, auto en water en geplande verbeteringen daarin;
- voldoende aanbod van bedrijventerreinen en kantoorlocaties en nieuw aanbod in ontwikkeling. Inverdan als opwaardering van het Zaanse centrum en als kantorenlocatie;
- relatief veel bereikbare woningen (in de nabijheid van Amsterdam) en relatief veel groene ruimte en water op korte afstand van woonwijken;
- een breed aanbod van ROC-opleidingen;
- een rijke historie en interessant cultureel erfgoed met de Zaanse Schans als toeristische trekpleister;
- een nieuw Stadshart Inverdan
- recreatief aantrekkelijke groene en waterrijke veenweidegebieden
- een relatief lage werkloosheid en een krachtig Zaanse arbeidsethos.

... die prima aansluiten bij kansen die verzilverd kunnen worden

De genoemde sterke punten en een aantal (toekomstige) ontwikkelingen bieden ook (nieuwe) kansen voor de Zaanse economie. Zo is het waarschijnlijk dat in de Metropoolregio een steeds groter deel van de nationale koek kan en moet worden verdiend. Zaanstad kan hiervan profiteren, door een andere koers te varen.

Zaanstad kan inspelen op de toenemende vraag naar kwaliteit door het ontwikkelen van aantrekkelijke, betaalbare en bereikbare woon- en werkmilieus (onder andere langs de Zaan, langs het groen, in de wijk en op kleinschalige bedrijventerreinen). De bijzondere ruimtelijke structuur, het erfgoed en het groene ommeland bieden hiervoor goede kansen. Hierbij kan worden ingespeeld op schaalverkleining door een divers aanbod van locaties en voorzieningen, wat tevens de mogelijkheden van menging van wonen en werken vergroot. Mede hierdoor kan Zaanstad meer profiteren van de ontwikkeling in groeisectoren' (waaronder toerisme + recreatie, zakelijke en creatieve diensten) en het aantrekken van hoger opgeleiden. De (op lange termijn) mogelijke 'uitrol van het hoogstedelijke centrumgebied van Amsterdam langs de IJ-oeveren' (en Zaan) biedt Zaanstad goede kansen. De toenemende aandacht voor een gezonde levensstijl biedt mogelijkheden voor gezonde voeding, nieuwe food-gerichte toeristische en zakelijke arrangementen, wellness-activiteiten in het buitengebied en verbetering van het Zaanse imago. Interessante kansen liggen bijvoorbeeld in het stimuleren van toerisme & recreatie in het aantrekkelijke buitengebied, op en aan het water en bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe product-markt-combinaties waarbij ook de nabijheid van Amsterdam beter kan worden benut. Ook kan Zaanstad zich positief onderscheiden met een koppeling tussen creatieve sector/ict, (water)recreatie en industrieel erfgoed en door het benutten van tijdelijke locaties.

Innovatie kan worden bevorderd door het leggen van crosssectorale verbanden (zowel binnen Zaanstad als met regio's daarbuiten). Daarbij zal Zaanstad aansluiting zoeken bij het Rijksbeleid, de provinciale Economische agenda en de Amsterdam Economic Board.(AEB)

Rijksbeleid: Bedrijfslevenbrief “Naar de Top”; De kabinetsnota over het nieuwe bedrijfslevenbeleid bevat drie lijnen:

1. algemene beleidsvoornemens zoals de voortzetting van vermindering van regeldruk en verbetering van acquisitie
2. Topsectorenbeleid
3. Regionale aanpak (wat doet het Rijk nu, wat is de visie op de verschillende (top)-regio's

Belangrijkste maatregelen:

1. beschikbaar stellen van budgetten voor innovatiecontracten topsectoren,
2. Innovatiefond van 500 milj. euro voor MKB.
3. Beursen voor topstudenten en verbetering kwaliteit hoger onderwijs.
4. Overheid en bedrijfsleven gaan samenwerking in Centra voor Innovatie vakmanschap(MBO) en Centers of Expertise (HBO) in de topsectoren.

Provinciaal beleid: Het college van Gedeputeerde Staten formuleert momenteel een nieuwe economische agenda. Van deze agenda zijn momenteel (oktober 2011) alleen de thema's en agendapunten bekend.

1. Kenniseconomie en innovatie: Versterking van innovatieve clusters door samenwerking overheid, ondernemers en onderwijs/ onderzoek. Clustersamenwerking in AEB, en specifieke aandacht voor MKB (kansenkanon)
2. Werklocaties: zorgvuldige planning van nieuwe terreinen en efficiënt benutten van de oude terreinen.
3. Arbeidsmarkt en onderwijs; Inzet op andere aanpak en betere afstemming onderwijs en bedrijfsleven.
4. Toerisme en watersport: vrijetijdseconomie levert een wezenlijke bijdrage aan de economische ontwikkeling. Provincie wil bijdragen aan verbetering van de randvoorwaarden en versterking van de concurrentiepositie.

AEB

Op 22 november 2010 is de Amsterdam Economic Board (AEB) opgericht. De Board adviseert over de zeven belangrijkste economische clusters in de Metropoolregio Amsterdam: ICT, rode life sciences, creatieve industrie, logistiek, financiële & zakelijke dienstverlening, food & flowers en toerisme & congressen. De Board is samengesteld uit vertegenwoordigers van de triple helix: bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid. Elk cluster heeft een zogenaamde clustertrekker uit het bedrijfsleven. Ook heeft elk cluster een kernteam en een clustertafel met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en de kennisinstellingen.

De eerste opgave voor de Board was het vaststellen van een kennis- en Innovatieagenda (KIA). Daartoe heeft ieder cluster een strategie geschreven. Uit deze strategie vloeien projecten voort om de doelstellingen uit de strategie te behalen. De Board kent een hiërarchie aan projecten en initiatieven. 'Iconische initiatieven' lopen door alle clusters heen. Een voorbeeld hiervan is het vermarkten van de Metropoolregio Amsterdam met haar zeven belangrijkste economische clusters. 'Iconische projecten' zijn clusterspecifieke projecten die een grote meerwaarde hebben voor de internationale concurrentiepositie van de MRA. Verder zijn er nog 'dragende projecten' die wellicht goed zijn voor het cluster, maar niet in de Board thuis horen. Zaanstad haakt vooral aan bij de clusters toerisme en congressen, logistiek, creatief en food.

Innovatie

In aansluiting daarop kan de toegevoegde waarde en werkgelegenheid worden vergroot en een betere regionale verankering worden gerealiseerd door verdieping (kennisinstututen, R&D-activiteiten) en verbreding (koppeling met toerisme, recreatie, gezondheid) van het food-cluster. Door de regionale samenwerking te versterken, kan de vraag vanuit Zaanse bedrijven, en de daar opgebouwde kennis, worden gekoppeld aan onderwijsinstellingen. De Amsterdam Economic Board versterkt met haar (nog te formuleren) kennis- en innovatieagenda deze samenwerking. Al met al kan worden gesteld dat Zaanstad voor grote uitdagingen staat en dat er iets moet veranderen om niet verder achterop te geraken. Hiervoor bestaan ook kansen en aanknopingspunten. Om een onlosmakelijk onderdeel te vormen van de Metropoolregio Amsterdam en de hoge ambities waar te maken, zijn aanzienlijke en langjarige inspanningen vereist.

De wijze waarop dit moet worden gerealiseerd zal steeds verschillend zijn, maar duidelijk is dat er naar nieuwe vormen van samenwerking en het afstemmen van wederzijdse belangen moet worden gezocht. Daarnaast intensificeert de gemeente de samenwerking in regionaal verband om nieuwe gewenste bedrijvigheid aan te trekken en de juiste randvoorwaarden te creëren. De samenwerking binnen de Metropoolregio Amsterdam in het Platform bedrijven en kantoren, de Amsterdam Economic Board en het bestuursplatform Noordzeekanaal gebied zijn daar goede voorbeelden van.

3 Visie

In dit hoofdstuk presenteren we onze visie op de gewenste economische ontwikkelingsrichting van Zaanstad en formuleren onze ambities. Uitgangspunt is Zaanstad als woon werk stad met versterking van de leefkwaliteit in de metropoolregio Amsterdam. Dit betekent een duidelijke positie van de werkfunctie in de stad, waarbij werkgelegenheid in de stad met weinig "milieuhinder" zoveel mogelijk ruimte moet worden gegeven op de binnenstedelijke terreinen en door wijkeconomie. De bedrijventerreinen rondom het Noordzeekanaalgebied behouden ook richting de toekomst primair hun werkfunctie met daarbij aandacht voor kwalitatieve versterking door toevoeging van functies. Dit is een organisch proces, waarbij werk en kwaliteit hand in hand moeten gaan.

Om de economische groei waar te maken moeten meerdere opgaven worden gerealiseerd. Voorwaarden hiertoe zijn:

- voldoende ruimte voor economische activiteit;
- verbetering leefkwaliteit;
- voldoende bereikbaarheid;
- sterk imago
- voldoende gekwalificeerd personeel.

3.1. Zaanstad: stad van denkers, durvers en doeners

Zaanstad wil een aantrekkelijke gemengde woonwerkstad zijn, zo is in Zaans Evenwicht geformuleerd. En dus niet alleen een forensengemeente. Werk past bij Zaanstad en de Zaankanters. Meer economie en diversiteit is goed voor de levendigheid van de stad en een gezonde stad kan niet zonder een goed economisch draagvlak. Het draagt bij aan de kansen op werk voor Zaankanters (en anderen) en Zaanstad levert op die manier haar bijdrage aan het regionale inkomen. Gegeven de te verwachten groei van de beroepsbevolking is een stijging van de werkgelegenheid bovendien noodzakelijk om de pendelbalans niet verder uit het lood te laten slaan.

Zaanstad staat voor de grote uitdaging om een kwaliteitsslag te maken als stad als geheel, op zowel op economisch als op fysiek en sociaal terrein. Hierbij gaat het niet om een stapje. Nee, het ambitieniveau moet vooral kwalitatief een flinke sprong voorwaarts, ook op economisch vlak.

Meer economie voor Zaanstad dus, maar niet meer van hetzelfde. Bovendien moet dit met minder belasting van het milieu en op hetzelfde grondoppervlak gerealiseerd worden. Dit kan ook in Zaanstad, met name door het toepassen van intensivering en innovaties. Bovendien zal het - gelet op de ontwikkelingen in economie - ook nodig zijn dat de Zaanse economie kennisintensiever en innovatiever wordt. **Dat vraagt om een ondernemende stad. Zaanstad moet weer een stad van denkers, durvers en doeners worden.** En van **duurzaamheid**, want dat dient een vanzelfsprekend onderdeel van het handelen van burgers, bedrijven en overheden te zijn.

In een ondernemende stad schept de gemeente de randvoorwaarden voor bewoners en bedrijven om te kunnen ondernemen en mee te doen. Maar de gemeente is niet als enige aan zet. De Zaanse ondernemers in en buiten de gemeente (bijvoorbeeld die in de Metropoolregio Amsterdam) zijn vanzelfsprekend de belangrijkste partij bij het tot stand brengen van een dynamische en duurzame economische groei in Zaanstad. Een ondernemer is in dit toekomstbeeld niet alleen een *business tycoon* in een *glossy* kantoor. 'Hij' en niet te vergeten 'zij', is ook de ZZP'er in de bouw of de hovenier, de creatieve designer die zich als pionier op het Hembrugterrein vestigt, de verrassend trendy PDV-winkel op Zuiderhout, het MKB-bedrijf in de metaal, de kwaliteitsleverancier in de jachtbouw, de hotelketen die een spraakmakend hotel ontwikkelt, het professionele vernieuwde ziekenhuis, de succesvolle trainingsdienstverlener in Inverdan, de buurtsuper in het vernieuwde Poelenburg, de ondernemer die stageplekken beschikbaar stelt en de werknemer die moeilijk aan de slag komt met scholing toch een plek binnen het bedrijf geeft, en de logistieke dienstverlener die als eerste de combinatie van vervoer over water en elektrische stadsdistributie in de Metropoolregio aandurft vanuit HoogTij, het vanuit het Zaanse hoofdkantoor nog steeds succesvol opererende Albert Heijn en de hypermoderne food-productie plant aan het Noordzeekanaal. Het zijn dergelijke durvers en doeners die Zaanstad maken tot wat het is en tot wat het gaat uitgroeien.

En goede ondernemers hebben behoefte aan medewerkers met kwaliteit. Kwaliteit die ze in deze visie vinden in Zaanstad en daarbuiten, want de stad maakt volledig deel uit van het *Daily Urban System* van de Metropoolregio.

Het 'daily urban system' is de schaal waarop de meeste dagelijkse patronen van woon-werkverkeer, bedrijfsrelaties en sociale relaties (identiteit) plaatsvinden. Dit is onder meer herkenbaar in een regionale woningmarkt en in een natuurlijk vervoersgebied.

Een andere, meer populaire, beschrijving van het 'daily urban system' is al ons handelen in wonen, werken en leven dat zich binnen een uur reizen van de woonplaats bevindt.

Die kwaliteiten worden deels verworven in het onderwijs. Leerwerkbedrijven, een actieve samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven op het vlak van stageplaatsen, student-bedrijven: in Zaanstad vind je ze straks meer dan elders. Jonge, hoog opgeleide Metropolitanen weten dat er in Zaanstad veel kan en komen er graag wonen tijdens en na hun opleiding.

Hoofddoel

Zaanstad wil dus een moderne woonwerkstad worden, waar ondernemende mensen zich thuisvoelen en kansen creëren en grijpen. Uitgangspunt is een woonwerkstad met versterking van de leefkwaliteit in de metropoolregio Amsterdam. Dit betekent een duidelijke positie van de werkfunctie in de stad, waarbij werkgelegenheid in de stad met weinig "milieuhinder" zoveel mogelijk ruimte moet worden gegeven op de binnenstedelijke terreinen en door wijkeconomie.

De operationele hoofddoelstelling van het College is dat de werkgelegenheidsratio (banen gedeeld door de beroepsbevolking) tenminste op de 80% blijft van 2008 en indien mogelijk enkele procentpunten toeneemt. Er zijn, ten opzichte van de omvang van de beroepsbevolking, meer banen dan voorheen. Deze economische hoofddoelstelling vraagt ook om een kwalitatieve verbetering (schoner, kennisintensiever, innovatiever en hogere toegevoegde waarde) en moet hand in hand gaan met het realiseren van een betere leefomgeving en een schoner milieu en vooral groei van werkgelegenheid.

Thema's en onderwerpen

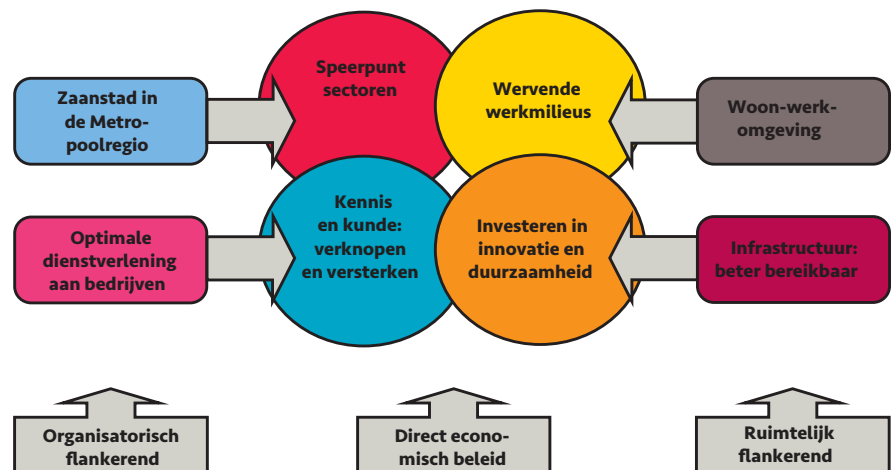
Om die ondernemende stad van denkers, durvers en doeners mede vorm te geven, gaat de gemeente Zaanstad binnen het (directe) economisch beleid werken aan de volgende thema's:

- Speerpuntsectoren
- Wervende werkmilieus
- Kennis en kunde
- Investeren in innovatie en duurzaamheid

In aanvulling daarop is organisatorisch en ruimtelijk flankerend beleid relevant, waarbij de volgende onderdelen worden onderscheiden:

- Zaanstad in de Metropoolregio (regionale samenwerking)
- De gemeente als aanbieder en aanjager
- Infrastructuur: beter bereikbaar
- Woon-werkomgeving: in een mooie omgeving is het goed werken ontspannen en recreëren.

Schematisch zijn deze thema's en onderdelen en hun samenhang weergegeven in de volgende figuur:

Hierna wordt per programmalijn een ambitie geformuleerd. Eerst komen de vier onderdelen van het directe economisch beleid aan de orde. Daarna volgen de flankerende onderdelen.

3.2 Direct economisch beleid

3.2.1 Speerpuntsectoren

Hoe kan in Zaanstad de uitdaging van een toename van de werkgelegenheid bereikt worden? En op welke sectoren moet worden ingezet bij het vormgeven van de toekomstige economische structuur van de gemeente?

In een economische visie moeten keuzes worden gemaakt qua 'speerpuntsectoren'. Theoretisch zou Zaanstad zich moeten richten op activiteiten waar de stad een comparatief (vestigings)voordeel in heeft, of op datgene waar ze sterk in is, zoals de voedingsindustrie, de bouw, de groothandel (sterk) en watergebonden bedrijvigheid (comparatief voordeel). Hierbij moet worden opgemerkt dat dit bijna allemaal activiteiten zijn met een relatief groot ruimtebeslag, (deels) met een behoorlijke impact op het leefmilieu (voedingsindustrie en in mindere mate groothandel) en een ruimtelijke uitstraling die goed past op grootschalige(r) bedrijventerreinen, maar veel minder bij een gemengde woon- en werkomgeving. Bovendien zijn het in termen van werkgelegenheid ook niet de groeisectoren van de toekomst.

Maar het verleggen van de koers door simpelweg in te zetten op groeisectoren als zorg, zakelijke diensten, creatieve industrie en toerisme leidt niet automatisch tot succes, want niet voor niets is Zaanstad in die activiteiten nog niet zo sterk. Een sterke basis ontbreekt bijvoorbeeld voor de zorg, die zondermeer een groeimarkt is, ook in Zaanstad en de Metropoolregio. De werkgelegenheid zal in deze arbeidsintensieve sector dan ook stijgen. Maar de Ausgangssituatie voor een bijzondere positie in het zorgaanbod, bijvoorbeeld in de sfeer van een zorghotel of voor het segment luxe zorg, eventueel gekoppeld aan wellness, die tot extra groei en zorgconsumptie van buitenaf kunnen leiden, zijn nog niet heel gunstig (een middelgroot ziekenhuis alleen is onvoldoende onderscheidend). Voor zakelijke diensten is de bereikbaarheid in de spits naar klanten ten zuiden van het Noordzeekanaal een knelpunt¹⁹, evenals de beperkte aantrekkingskracht op hoger opgeleiden. Zelfs toerisme kan inclusief toeristentrekker "de Zaanse Schans" nog meer onderscheidend op de kaart gezet

¹⁹ Door de 2^e Coentunnel wordt het perspectief op dit punt gunstiger.

worden. De creatieve industrie biedt potentie, maar ontbeert nog massa en zoekt specifieke vestigingsmilieus die Zaanstad wel kan bieden, maar nog onvoldoende direct beschikbaar heeft.

Het is dus niet eenvoudig om de inzet te bepalen. Daarom is het generiek inzetten op ondernemerschap, vernieuwing en kennis – ‘denkers, durvers en doeners’ – een hoofdlijn in deze visie. In aanvulling daarop kiest de stad ervoor om specifieke sterkten en kansen verder uit te bouwen. De keuze voor een focus op sterke sectoren betekent dat wordt gekozen voor een strategie van verdiepen en verbreden: inzetten op sectoren die nu al sterk zijn in Zaanstad en in de toekomst nog verder kunnen groeien, en daarnaast sectoren stimuleren die nu nog ondervertegenwoordigd zijn in het Zaanse, maar wel een sterke regionale groeiverwachting voor de toekomst hebben. Zaanstad kiest voor versterking van de volgende vier speerpuntsectoren²⁰:

- ‘Food’-cluster
- Logistiek
- Toerisme
- Creatieve industrie

Nieuwe werkgelegenheid en profilering kan gevonden worden in een verdieping van de Zaanse economie door voor het food-cluster de ingezette lijn met ‘First in food’ door te zetten. De foodsector in Zaanstad en de Metropoolregio Amsterdam kenmerkt zich door de aanwezigheid van grote internationale Foodproducenten en een historische verankering van de foodsector. Met de sterke aanwezigheid van drie van de vier onderdelen (veredeling, procesverwerking, distributie en retail) binnen de foodketen heeft Zaanstad een goede uitgangspositie. Daarnaast kent het foodcluster een breed scala aan toeleverende bedrijven (metaal-, verpakkingen en electro) en dienstverlening die het cluster stevig laat wortelen in de Zaanse economie. Kortom, een solide basis is aanwezig. De uitdaging is om de keten als geheel te versterken door de onderlinge samenhang te versterken. De veredelingsindustrie en agrarische industrie zijn nabij met agrarische regio’s met ieder een eigen identiteit (Beemster, Waterland) en/of met efficiënte productie (West-Friesland, Agriport). Ook de nabijheid van de Amsterdamse haven met als speerpunt food biedt kansen om de keten te versterken. Thema’s als duurzaamheid, gezondheid en schaarste raken de gehele keten en hier liggen kansen voor verdere clustering, samenwerking en innovatie en daarmee voor de versterking van de concurrentiepositie van BV Nederland. Voor Zaanstad en haar ondernemers de kans om van de traditionele productie een slag te maken naar een meer kennisintensieve foodketen ondersteund door de toeleverende bedrijven. Versterking van samenwerking met de Wageningen Universiteit en Research Centre (WUR) en argo-food in Noord-Holland-Noord is hierbij essentieel. Dit zorgt tevens voor een betere regionale verankering en nationale profilering.

De **logistiek**, groothandel en transport, wordt als sterke sector met groeikansen in Zaanstad als tweede speerpunt geselecteerd. Dat vloeit logisch voort uit de ligging aan de Zaan, het Noordzeekanaal en de nabijheid van Schiphol en hiermee de combinatie van de vervoer- en overslagmogelijkheden over water en in de nabije toekomst de verbeterde bereikbaarheid over de weg. Tevens kenmerkt Zaanstad zich door de aanwezigheid van grote verladingscentra in de voedingsindustrie (foodketen) en distributiecentra van grote retailers plus faciliterende vervoerders, die ook om nieuwe logistieke diensten vragen. Deze elementen in de eerste plaats en de groeiperspectieven in de tweede plaats, maakt dat er kansen voor Zaanstad liggen om meer banen in de logistiek te realiseren. Zaanstad kan

²⁰ In bijlage 1 worden de groeikansen voor de verschillende economische sectoren in Zaanstad weer gegeven.

hier een complementaire rol vervullen binnen de regio. Bijkomend voordeel is dat logistieke operaties vanuit Zaanstad een groter deel van hun activiteiten via water kunnen afwikkelen, wat zowel economische als milieuvoordelen heeft.

De **creatieve industrie** en het **toerisme** zijn sectoren die nu nog onvoldoende sterk aanwezig zijn in Zaanstad maar wel zeer gunstige regionale groeiverwachtingen hebben en in Zaanstad een goede voedingsbodem kunnen vinden voor verdere groei. Zaanstad moet haar potenties op dit vlak daadwerkelijk en daadkrachtig gaan benutten: haar unieke ruimtelijke kwaliteiten (panden aan het water en/of met een monumentaal of eigenzinnig karakter en (lang) tijdelijke, soms braakliggende locaties) in gaan zetten voor het accommoderen van toeristische en creatieve bedrijven. De inzet van panden en ruimtelijke locaties voor tijdelijke vestiging van **toeristische- en creatieve ondernemers** zou Zaanstad uit moeten buiten. Zaanstad is bij creatievellingen echter niet alleen in trek vanwege de goedkopere locaties, maar ook de charme van de Zaan en de aanwezige kennis en ervaring met ambachtelijke productie. Hier kunnen oude en nieuwe bedrijvigheid hand in hand gaan. Verbanden tussen toerisme en creatief levert nu al levensvatbare en onderscheidende resultaten op zoals Smaakexplosie en Midzomerzaan.

Als onderdeel van de metropoolregio Amsterdam kan Zaanstad meeliften op de toeristische aantrekkingskracht van Amsterdam. Zaanstad onderscheid zich in de regio, door het aanbieden van een aantrekkelijk toeristisch en recreatief verblijfsgebied. **Toerisme** kan verder worden versterkt door de combinatie van erfgoed en historie, landschap en water sterker in de markt te zetten. Sterke punten hierbij zijn niet alleen de Zaanse Schans en het groen-blauwe buitengebied maar zeker ook het centrumgebied Inverdan en op termijn het Hembrugterrein. De combinatie van deze ingrediënten samen maken van Zaanstad een potentieel aantrekkelijk toeristisch en recreatief verblijfsgebied. Toerisme en recreatie zijn per definitie grensoverschrijdend. Zo moeten de relaties met Amsterdam en de rest van de regio verder worden versterkt, in deze sectoren wordt immers vooral in Metropoolregio verband geopereerd.

Het economisch beleid krijgt met de focus op de vier speerpunten meer zichtbaarheid en herkenbaarheid en daarmee de gewenste differentiatie en toekomstbestendigheid. Drie van de vier sectoren (food, creatieve industrie en logistiek) zijn zowel op Nationaal niveau als binnen de Metropoolregio aangewezen als topgebieden. Dit zijn gebieden waar Nederland "groot" in is geworden. Om dit concurrentievoordeel te behouden is verdere kennisontwikkeling en innovatie noodzakelijk. De Zaanse ondernemers kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Toerisme & Recreatie, is binnen deze context een wat jongere - en voor Zaanstad nog relatief onbekende - sector, in elk geval voor wat betreft economische potentie. Maar juist een gebied als Zaanstad; in het 'bezit' van zoveel - soms nog verborgen - schatten, heeft de potentie om zich te ontwikkelen tot een bron van inspiratie en grensoverschrijdende interactie, om zo te kunnen anticiperen op de huidige ontwikkelingen in sterk concurrerende markten. Vanuit demografische veranderingen ontstaan in het huidige tijdsgewricht bijvoorbeeld geheel nieuwe focusgroepen (van bewoners, bedrijven en bezoekers) die allen op zoek zijn naar dat specifieke stukje eigenheid waarmee ze zich kunnen onderscheiden en profileren en wat daardoor van een 'gat in de markt' kan uitgroeien tot een nieuwe en succesvolle product-marktcombinatie. In feite wordt hier de typisch Zaanse - en ruimschoots aanwezige - ondernemingszin beschreven, die gunstig wordt beïnvloed door eigentijdse

factoren, zoals bijvoorbeeld de toenemende mobiliteit en informatievoorziening, hogere welvaart, maar ook de nog steeds groeiende behoefte aan authenticiteit, beleving en gezondheid. Als Zaanstad hierop toekomstbestendig en vanuit economische perspectief wil anticiperen, dan moet het niet alleen meer alert zijn op de kansen en mogelijkheden die deze ontwikkelingen bieden, maar ook bereid zijn om hierin te investeren en te faciliteren. Dit vraagt om een actieve inzet en aansluitend beleid, dat uiteindelijk te verzilveren zal zijn in versteking en diversificatie van de Zaanse economie en duurzaam economisch rendement.

Door alle vier de speerpunten loopt tot slot de zakelijke dienstverlening als een ronde draad. Deze zakelijke dienstverlening beslaat een breed palet aan economische activiteiten, dienstverlenend aan het bedrijfsleven. Voorbeelden zijn: schoonmaakdiensten, beveiliging, accountants, organisatieadvies, rechtskundige dienstverlening, reclame, uitzendbranche, enz). Zakelijke dienstverlening is onlosmakelijk verbonden met de vier speerpunten en een van de groeisectoren in de economie. Zaanstad ziet deze sector dan ook als belangrijke trekker voor de andere sectoren. Zaanstad zal pro-actief de kantorenlocaties, zoals Inverdan en VVZ onder de aandacht te brengen. De bereikbaarheid, prijs-kwaliteitverhouding en historie van Zaanstad bieden een goede basis om lokale en regionale dienstverleners meer en beter aan Zaanstad te binden. Zaanstad ziet de zakelijke dienstverlening dan ook als belangrijke groeisector voor de stad.

De ambitie van Zaanstad:

1. verdiepen: inzetten op sectoren die nu al sterk aanwezig zijn in Zaanstad en die in de toekomst nog verder kunnen groeien, zoals het food-cluster en de logistiek;
2. verbreden: sectoren stimuleren die nu nog ondervertegenwoordigd zijn in het Zaanse maar wel een sterke regionale groeiverwachting voor de toekomst hebben, zoals toerisme, zakelijke dienstverlening en de creatieve industrie;
3. inzet op speerpuntsectoren: food, creatieve industrie, toerisme, logistiek.

Creatieve industrie

De creatieve industrie is een verzamelnaam voor de beroepen en bedrijfstypen gericht op de exploitatie van **kunstzinnigheid** en **intellectueel eigendom**. Men denke aan sectoren als beeldende kunst, ambachten, muziek, reclame, vormgeving en softwareontwikkeling. De creatieve industrie is als economische sector ontstaan tussen de traditionele sectoren van de economie (landbouw, industrie en dienstverlening) en de **cultuursector**. De laatste tijd is deze sector flink gegroeid en heeft tegenwoordig een omvang als de bouw, het onderwijs of de gezondheidszorg.

In het spoor van de Amerikaanse socioloog **Richard Florida** die met zijn boek "Rise of the creative class" (2002) wereldwijd aandacht kreeg voor het belang van de creatieve klasse voor stedelijke ontwikkeling, richten vele steden zich nu op het aantrekken van de creatieve industrie. Richard Florida heeft de term creatieve klasse geïntroduceerd. In "The spiky world" laat Florida zien dat economische kracht, innovatie en creatief talent is geclusterd in specifieke steden en regio's en dat deze gebieden economisch sneller groeien dan andere gebieden. Zo kent Zaanstad haar specifieke robuuste karakter met een meer ruige omgeving als onderscheidend gebied.

De creatieve klasse is een deel van de **beroepsbevolking**, namelijk het deel dat innovatieve arbeid doet. Beroepsgroepen die binnen de creatieve klasse vallen zijn onder andere ontwerpers, wetenschappers en andere **kenniswerkers**. De creatieve industrie is in Nederland traditiegetrouw het

sterkst vertegenwoordigd in de grotere (universiteits-) steden als Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Tilburg.

Een populair speerpunt bij het aantrekken van de creatieve industrie is het realiseren van broedplaatsen. Plekken met weinig of geen regels waar creatieve bedrijven zich vestigen en kunnen floreren. De aanwezigheid van soortgelijke of aanvullende bedrijven in de omgeving zorgt voor een aantrekkelijke subcultuur waar de creatieve klasse zich thuis voelen. Traditiegetrouw zijn veel broedplaatsen gehuisvest in oude goedkope (sloop)panden

Toerisme, Recreatie en Vrijtijdsbesteding:

Toerisme is één van de kansrijke economische sectoren: “in omvang beperkt, maar met gunstige groeiverwachtingen”. Beleidsmatig onderzoeken we waar de belangrijkste groeikansen liggen en hoe Zaanstad en zijn/haar partners deze het meest effectief verder kunnen ontwikkelen.

Voorwaarde voor succesvol toeristisch beleid is, de mogelijkheid om gericht te kunnen sturen op strategie en beleid van toeristische ontwikkelingen in de Zaanstreek, in nauwe samenwerking met alle betrokken partners. Om het huidige succesvolle toeristische beleid vast te houden, te borgen, maar vooral ook verder uit te bouwen, is het nodig samenwerking met de Metropool Amsterdam, de provincie Noord Holland, de Zaanse Schans, de stichting Marketing Zaanstreek, brancheorganisaties en uitvoerende partijen, uit te werken en uit te voeren.

Voor het economische toerisme is Zaanstad de belangrijkste trekker, waarbij het industriële erfgoed als historisch en geografisch bepaalde kernwaarde wordt gezien., De toeristische drager water en groen - waaronder de Zaan, en het landelijke (veenweide) gebied vallen - is voor Zaanstad eveneens een belangrijke kernwaarde. De deels landschappelijke ligging van Zaanstad biedt uitstekende randvoorwaarden om het recreatieve toerisme te faciliteren. Dit geldt eveneens voor de aanwezigheid van de internationale trekpleister de Zaanse Schans, het centrumgebied Inverdan en Dam, de directe nabijheid van Amsterdam als toeristische magneet en op termijn het Hembrugterrein. Zowel de synergie als het contrast tussen deze elementen maakt Zaanstad tot een meer dan unieke bestemming én vestigingsplaats voor (bezoekende) bewoners en bezoekers, en bedrijven uit de toeristische sector.

Het gaat enerzijds om de profilering van de aantrekkelijke stad die - verblijvende en bestedende - bewoners, bezoekers (en bedrijven) aantrekt en waar prettig geleefd, gewoond, gewerkt en gerecreëerd kan worden. Anderzijds betreft het de versterking en diversificatie van de Zaanse economie. Bijvoorbeeld op het gebied van stimulering van nieuwe markten en ondernemerschap, schaalvergroting en -verbreding van aanbod en voorzieningen, en toerisme als aanjager van duurzame werkgelegenheid.

3.2.2 Wervende werkmilieus

Zaanstad gaat zich inzetten om de kwaliteit en diversiteit van de vestigingsmogelijkheden in de stad te vergroten. Een betere benutting van de kwaliteiten van de bestaande stad en van de werklocaties is daarbij het uitgangspunt. Het gaat niet zo zeer om ‘meer’, maar om anders, gevarieerder en met een hogere kwaliteit.

De voor Zaanstad zo typerende menging van wonen en werken, die vooral zichtbaar is op de vele binnenstedelijke bedrijventerreinen, wil de stad behouden, maar wel in een gemoderniseerde en geïntensiveerde vorm. Het werken moet niet verder de stad uit worden gedrukt, behalve waar dat naar aard, schaal en milieudruk duidelijke voordelen heeft.

De stad maakt met het oog op de toekomst samenhangende keuzes:

- na bedrijventerrein HoogTij wordt er geen nieuw grootschalig bedrijventerrein aan de rand van de stad aangelegd. Regionaal speelt de discussie over eventuele ontwikkeling van Houtrakpolder of Wijkermeerpolder. Uitgangspunt van Zaanstad is dat de Wijkermeerpolder in principe groen blijft.
- voor de binnenstedelijke bedrijventerreinen staat behoud van de vestigingsmogelijkheden voorop. De gemeente streeft ernaar dat deze terreinen op termijn voornamelijk bedrijven met milieucategorie 3 huisvesten. Voor transformatie naar woningbouw geldt daarbij een 'nee, tenzij'-beleid met een maatwerkbenadering, waarin ruimte is voor herprofilering (naar andere werkfuncties), intensivering en eventueel menging met wonen, als de capaciteit voor werken (in termen van ruimte of capaciteit voor werkgelegenheid) wordt gehandhaafd. Projecten kunnen daarbij ook in onderlinge samenhang worden gezien, waarbij compensatie mogelijk is;
- Deze lijn wordt ook gehanteerd in de ontwikkelingsstrategie Zaan-IJ. Er staat een aantal grote fabriekscomplexen langs de Zaan. Zolang die fabrieken daar gevestigd zijn, faciliteert het Zaans Proeflokaal de ontwikkeling van duurzame productieprocessen. Om de milieubelasting terug te dringen streven we er naar dat op de lange termijn (2030-2040) bedrijven zich gaan gedragen als een bedrijf in maximaal milieucategorie 3, ook als de formele milieucategorie van het bedrijf hoger is. (Ontwerp Ruimtelijke structuurvisie, gemeente Zaanstad 4.2.5).
- Regionaal is geconstateerd dat er een onbalans is ontstaan in de vraag en het aanbod van bedrijventerrein en kantoren. In de lijn van de regionale afspraken (Uitvoeringsstrategie Plabeka) zoekt Zaanstad naar verdere mogelijkheden om het overaanbod van bedrijventerrein en kantoren verder terug te dringen. Dit betekent niet dat er geen nieuwe ontwikkelingen meer plaatsvinden, het betekent wel dat kritisch naar uitbreiding wordt gekeken en transformatie van (binnenstedelijk) bedrijventerrein en transformatie van bestaande kantoren naar andere functie mogelijk kan worden.

Win win voor binnenstedelijke bedrijventerreinen; Deze benadering van de binnenstedelijke bedrijventerreinen richt zich op herprofilering met winst door intensivering, mening van werken met voorzieningen en wonen, terugdringing van de milieubelasting en daarmee verbetering van de leefbaarheid.

Binnen deze ruimtelijk-economische hoofdkeuzes, worden in deze ESV voor verschillende soorten vestigingsmilieus hoofdlijnen uitgezet. Het gaat om verspreide werkgelegenheid en wijkeconomie, kantoren, binnenstedelijke bedrijventerreinen, grootschalige perifere bedrijventerreinen, haventerreinen, Perifere en Grootschalige Detailhandel Vestigingen (PDV/GDV) en karakteristieke panden, met name langs de Zaan en het IJ/Noordzeekanaal. Voor elk van deze vestigingsmilieus worden hier de hoofdlijnen benoemd. Verdere details zijn of worden uitgewerkt in de verschillende gebiedsplannen, een in samenhang met deze ESV vast te stellen Nota Bedrijventerreinen en het in deze visie opgenomen uitvoeringsprogramma. In de nog vast te stellen Nota Bedrijventerreinen is al voor acht binnenstedelijke bedrijventerreinen – (o.a.) Overtuinen, Honig, Kogerveld Midden, PWN, Westzaan Zuid en de Hemmes – een voornemen tot transformatie opgenomen. De Nota zal verder in lijn met deze ESV worden uitgewerkt en rekening houden met de (langetermijn) voornemens zoals die zijn

verwoord in (de conceptversie van) 'De ontwikkeling van Zaan en IJ: gebied vol kansen, verbonden door water'.

De ambitie van Zaanstad:

1. de werkfunctie op **binnenstedelijke bedrijventerreinen** zoveel mogelijk te handhaven, met oog voor de kansen van transformatie en menging;
2. kansen voor een meer gedifferentieerd aanbod voor **kantoren** te creëren, behalve op de perifere bedrijventerreinen;
3. werkfuncties in **karakteristieke panden** te stimuleren;
4. Ruimte en randvoorwaarden creëren voor toeristische bedrijvigheid
5. de huidige **overslagfuncties** in de **haven** (Noordzeekanaal en langs de Zaan) zoveel mogelijk te handhaven en te versterken, maar ook te werken aan versterking van de belevingswaarde;
6. de mogelijkheden voor verspreide werkgelegenheid en **wijkeconomie** te vergroten;
7. te streven naar kwaliteitsverbetering, differentiatie, intensivering en verduurzaming van perifere, **grootschalige bedrijventerreinen**;
8. de bestaande **PDV**-locaties te handhaven en een nadere afweging te maken over de ruimtelijke situering van **GDV**;
9. de verscheidenheid aan werkmilieus onder de aandacht te brengen van locale, regionale en (inter)nationale bedrijven (**promotie en acquisitie**).

In het Uitvoeringsprogramma van deze ESV worden deze ambities verder uitgewerkt.

Voor de perifere bedrijventerreinen is in bijlage 3 de hoofdkoers nader geformuleerd. De belangrijkste aspecten daarvan worden hier per terrein verkort weergegeven:

- **Achtersluispolder** Handhaven als bedrijventerrein, in nieuw bestemmingsplan is ruimte voor vestiging horeca en leisure geboden. Tot 2020 zetten we in op geleidelijke 'verkleuring' van dit bedrijfengebied door het toevoegen van meer publiektrekkende functies zonder dat deze de bestaande bedrijven belemmeren. Verder wordt de komende 10 jaar vooral ingezet op het verbeteren van de bereikbaarheid en infrastructuur, een verbreding van en een grotere diversiteit in economische functies en de ontwikkeling van pakhuis De Vrede. Een verkleuring naar wonen is de komende 10 jaar zeker niet aan de orde. Pas op de langere termijn, na 2020, wordt een verdere transformatie concreet gemaakt en uitgevoerd. Daarbij blijft bedrijvigheid een belangrijk onderdeel in de Achtersluispolder.
- **Hembrugterrein** Wordt in samenspraak met RVOB op langere termijn ontwikkeld tot gemengde bestemming waaronder ook werkfuncties, voor de korte termijn veel tijdelijk gebruik en meer openstelling
- **Zuiderhout** Herontwikkeling voor onder meer PDV en wellicht GDV
- **Westerspoor-Zuid** Handhaven huidige functie, versterken beheer
- **Hoogtij** Vestigingsmogelijkheden voor zwaardere bedrijvigheid, havengebonden activiteiten en andere logistieke bedrijvigheid benutten
- **Molletjesveer** Lopend revitaliseringstraject
- **Noorderveld** Modern bedrijventerrein, aandacht voor beheer
- **Assendelft-Noord** Lopend revitaliseringstraject

3.2.3 Kennis en kunde: verknopen en versterken

Verbreding en verdieping van de economische structuur vraagt om beter opgeleide werknemers. Op dit moment vraagt de werkloosheid aandacht, op de langere termijn is de verwachting dat krapte op de arbeidsmarkt weer een belangrijker thema wordt. Nu al speelt deze problematiek in de sectoren zorg en techniek. Het tegengaan van schaarste op de arbeidsmarkt, het tijdig omscholen/bijsturen van overschotten en het voorkomen van een mismatch zijn belangrijke doelen voor het economisch beleid op dit terrein. Dit is uiteindelijk in het belang van al onze inwoners.

De ambitie van Zaanstad:

1. Het verbinden van ondernemingen, onderwijs en overheid;
2. Scholing en bijscholing actief stimuleren.
3. Iedereen aan het werk: Wet werken naar vermogen

Het verbinden van ondernemingen, onderwijs en overheid ('de drie O's')

Het belang van het goed functioneren van de arbeidsmarkt en het belang van goed opgeleide medewerkers neemt nog steeds toe. Kennis is de belangrijkste productiefactor op de arbeidsmarkt, nu en nog meer in de toekomst. De ambitie van Zaanstad is om ondernemingen, onderwijs en overheid sterker te verbinden, waar mogelijk regionaal en waar nodig via het voeren van lokaal beleid. De gemeente heeft op dit gebied vooral een coördinerende en signalerende rol. Een vraaggerichte werkwijze is uitgangspunt. De gemeente kan en wil wel actief aan de slag om partijen te stimuleren en relaties tot stand te brengen.

Scholing en bijscholing actief stimuleren

Het aandeel inwoners van Zaanstad met een startkwalificatie zal groter moeten worden. Schooluitval moet zoveel mogelijk worden voorkomen door gerichte acties, maar ook mensen die nog niet participeren, zoals de 'granieten kern' van bijstandsgerechtigden, zullen nadrukkelijker worden aangesproken om deelname aan het arbeidsproces te laten toenemen. Om het arbeidspotentieel in gekwalificeerde groepen (bijvoorbeeld vrouwen met goede arbeidsmarktqualificaties) aan te boren moet ook flankerend en faciliterend beleid worden ingezet. Met optimalisering van de dienstverlening worden werknemers met afstand tot de arbeidsmarkt of een arbeidsbeperking ondersteund naar plaatsing in reguliere arbeid.

Iedereen aan het werk: Wet werken naar vermogen

De Wet werken naar vermogen bevat de plannen van de Rijksoverheid om te komen tot 1 regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Regelingen (gedeeltelijk of volledig) als de Wajong, de Wij, de Wwb en de Wsw²¹ komen onder deze nieuwe wet te vallen. Om de nieuwe wet effectief te maken bij het toeleiden naar werk moet de Wet werken naar vermogen zijn de werkgevers cruciaal. Uitgangspunt is namelijk dat iedereen naar vermogen bij een reguliere werkgever wordt geplaatst en de werkgever eventueel loondispensatie krijgt voor dat deel dat iemand niet voldoende arbeidsvermogen heeft. Hoe de wet er precies komt uit te zien is nu nog onderwerp van discussie. Het uitgangspunt is wel helder, namelijk iedereen aan het werk naar vermogen zoveel als mogelijk bij reguliere werkgevers. Duidelijk is dat de "traditionele" werkwijzen als het gaat om arbeidsmarktbeleid en sociale zekerheid niet zullen volstaan om aan deze wet op een goede manier invulling te geven. Werkgevers krijgen daarmee een nadrukkelijke rol in de nieuwe regeling. De invoering van de Wet werken naar vermogen staat gepland op 1 januari 2013.

²¹ Wajong = Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten, Wsw = Wet sociale werkvoorziening. Wwb = Wet werk en Bijstand.

3.2.4. Investeren in innovatie en duurzaamheid

Innovatie, de toepassing van kennis om nieuwe producten, processen en diensten te verbeteren, wordt als belangrijkste bron van economische groei beschouwd. De Metropoolregio loopt niet voorop met investeringen in innovatie en Zaanstad is hierop geen uitzondering. Deels hangt dat samen met de economische structuur van Zaanstad (meer traditionele procesindustrie) en van de regio (veel dienstverlening waar wel wordt geïnnoveerd, maar wat niet altijd tot uitdrukking komt in hoge uitgaven aan R&D).

Innovatie is vooral een taak van het bedrijfsleven zelf, waarbij tevens een rol is weggelegd voor onderwijs- en kennisinstellingen. De overheid vervult vooral een aanjaagfunctie, vanuit de overweging dat er *'spill over'*-effecten zijn²², waardoor bedrijven minder innoveren dan maatschappelijk optimaal zou zijn. Dat geldt zeker ook voor innoveren in duurzaamheid dat juist in Zaanstad van groot belang is en waarbij privaat en maatschappelijk belang niet altijd direct samenvallen.

De ambitie van Zaanstad:

1. innovatie in het bedrijfsleven breed te stimuleren om de concurrentiekracht van het Zaanse bedrijfsleven te vergroten;
2. via bevordering van samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen bij te dragen aan lokale en regionale clustervorming;
3. duurzame innovaties te bevorderen en hierin als gemeente een aanjaagrol te vervullen.

1. Stimuleren innovatie in het bedrijfsleven

Om de concurrentiekracht van het Zaanse bedrijfsleven te vergroten, gaat de gemeente Zaanstad innovatie bevorderen door versterking van de een-loket functie voor het bedrijfsleven en via deze weg en het accountmanagement Zaanse bedrijven op de mogelijkheden die regelingen van de EU, het Rijk en de provincie bieden op het vlak van innovatiebevordering.

2. Via samenwerking in innovatie clustervorming versterken

De ingezette lijn binnen 'First in food' om het food-cluster te versterken vraagt ook om meer innovatie. Daarbij gaat om innovatie binnen het food-cluster evenals om crosssectorale samenwerking in aanpalende sectoren. In het bijzonder die cross-sectorale aanpak leent zich goed voor een lokale aanpak en kan tot verrassende *'Neue Kombinationen'*²³ leiden. Via laagdrempelige bijeenkomsten kan Zaanstad hiervoor de kiem leggen en bedrijven onderling en met kennisinstellingen/intermediairs in contact brengen.

Als voorbeeld van Neue Kombinationen springt Het Verkade paviljoen in het oog met de verbinding tussen food en toerisme. Andere voorbeelden zijn: food en creatieve industrie, food en industrie-innovatie, food en wellness/ sport. Andere succesvol voorbeelden zijn het beproefde concept van combinaties van industrieel erfgoed, creatieve ondernemers, activiteiten en evenementen en bezoekers (toerisme) en nieuwe boottendiensten en vaarverbindingen, die gebruik maken van de beschikbare logistieke kennis, die weer gecombineerd wordt met multimediale technieken (creatieve industrie) op het gebied van routes en bezoekersinformatie (toerisme)

²² Innovatie in bedrijf A heeft door zijn invloed op de concurrentiepositie van bedrijf B (wat een stimulans voor innovatie in bedrijf B kan betekenen) een bredere betekenis dan voor bedrijf A alleen. Een bedrijf zal onder meer terughoudend zijn met investeren in kennis, omdat het niet denkbeeldig is dat concurrenten hiervan profiteren, bijvoorbeeld via de overname van personeel.

²³ Naar Schumpeter, de Oostenrijkse bedenker van deze omschrijving van innovaties

Bestuurlijke aantakking op het regionale innovatiebeleid en regionale innovatie-initiatieven is een punt van blijvende aandacht. Het binnen de Amsterdam Innovation Motor (AIM) onder de aandacht brengen van de potenties van Zaanstad en het Zaanse bedrijfsleven en visa versa hoort daarbij. Dat kan helpen om de banden met andere bedrijven en kennisinstellingen in de regio te versterken en om andere partijen te wijzen op de binnen Zaanstad aanwezige bedrijven en kennis.

3. Duurzame innovaties bevorderen

Duurzaamheid en in het bijzonder de 'planet'-component hiervan is één van de grootste uitdagingen voor de komende decennia. Het streven naar een klimaatneutrale stad vraagt om vergaande vernieuwing. Zeker in Zaanstad, waar de milieubelasting van met name industriële bedrijvigheid terug moet worden gedrongen en meer economie op hetzelfde grondgebied een plek moet vinden. Die vernieuwing kan een bron van nieuwe bedrijvigheid zijn, waarvoor verduurzaming een kernactiviteit vormt. Ook kunnen Zaanse bedrijven door vergaande milieu-innovaties of procesverbeteringen een concurrentievoordeel verwerven. De gemeente daagt het lokale bedrijfsleven uit om in gezamenlijkheid de weg naar een dergelijke voorsprongpositie te onderzoeken. De gemeente wil een voortrekkersrol op zich nemen. De concrete uitwerking van deze rol wil de gemeente met het Zaanse bedrijfsleven en met kennisinstellingen oppakken, in samenhang met de ambities die zijn geformuleerd in het kader van de Ruimtelijke Milieuvisie²⁴.

3.3 Flankerend beleid

3.3.1 Zaanstad in de Metropoolregio Amsterdam

Zaanstad wil meer profiteren van de positieve groeiverwachtingen voor de Metropoolregio Amsterdam (MRA). De stad moet daarvoor zowel in fysiek als mentaal opzicht een onlosmakelijk deel van de MRA gaan vormen. Dat is een bredere opgave dan voor het economisch beleid alleen, maar wel een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van de economische strategie.

De ambitie van Zaanstad:

1. zich breed profileren binnen de Metropoolregio als aantrekkelijke stad voor bedrijven, bewoners en bezoekers;
2. inspelen op kansen in/vanuit de Metropoolregio.
3. inzet op regionale samenwerking Amsterdam Economic Board (AEB)

Profileren als aantrekkelijke stad voor bedrijven, bewoners en bezoekers

De economische groei in Zaanstad moet komen uit het bedrijfsleven en de voorzieningen/instellingen. De gemeente vervult hierbij een voorwaarden-scheppende en stimulerende rol, in een netwerk met allerlei andere organisaties. De stad gaat zich daartoe in velerlei opzicht profileren als onlosmakelijk onderdeel van de MRA en haar vestigingsmilieus – en andere sterke punten – sterker onder de aandacht te brengen. De Stichting Streekmarketing Zaanstreek speelt een centrale rol bij de versterking van het imago van Zaanstad

Inspelen op kansen in/vanuit de Metropoolregio

Zaanstad wil inspelen op kansen die zich in de Metropool voordoen. Het is daarbij belangrijk dat Zaanstad weet wat er in de regio speelt en dat de regio weet waar kansen en ontwikkelingen in Zaanstad liggen. Een actieve rol in de regionale samenwerking – in Stadsregionaal en Metropoolregio-

²⁴ Ruimtelijke Milieuvisie Z/2009/72960.

verband (via de Bestuurlijke Kern Groep (BKG), het Platform Ruimtelijk Economische Structuur (PRES) en het Platform Bereikbaarheid Metropoolregio (PBM)) – is hiervoor onontbeerlijk.

Amsterdam Economic Board (AEB)

Op 22 november 2010 is de Amsterdam Economic Board opgericht. De Board adviseert over de zeven belangrijkste economische clusters in de Metropoolregio Amsterdam: ICT, rode life sciences, creatieve industrie, logistiek, financiële & zakelijke dienstverlening, food & flowers en toerisme & congressen. De Board is samengesteld uit vertegenwoordigers van de triple helix: bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid. Elk cluster heeft een zogenaamde clustertrekker uit het bedrijfsleven. Ook heeft elk cluster een kernteam en een clustertafel met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en de kennisinstellingen.

De eerste opgave voor de Board was het vaststellen van een Kennis- en Innovatieagenda (KIA). Daartoe heeft ieder cluster een strategie geschreven. Uit deze strategie vloeien projecten voort om de doelstellingen uit de strategie te behalen. De Board kent een hiërarchie aan projecten en initiatieven. 'Iconische initiatieven' lopen door alle clusters heen. Een voorbeeld hiervan is het vermarkten van de Metropoolregio Amsterdam met haar zeven belangrijkste economische clusters. 'Iconische projecten' zijn clusterspecifieke projecten die een grote meerwaarde hebben voor de internationale concurrentiepositie van de MRA. Verder zijn er nog 'dragende projecten' die wellicht goed zijn voor het cluster, maar niet in de Board thuis horen. Zaanstad haakt voornamelijk aan bij de clusters toerisme en congressen, logistiek, creatief en food.

Noordzeekanaalgebied (NZKG) en bestuursplatform

Ook de regionale ontwikkelingen in het Noordzeekanaal gebied zijn voor Zaanstad van groot belang. In 2012 ontwikkelen de partijen in het NZKG een integrale visie. Het gaat om een 'breed gedragen integrale visie op de toekomstige ontwikkeling van het Noordzeekanaalgebied met een afweging van alle aanwezige belangen vanuit het perspectief van een internationaal concurrerende MRA'. Deze visie wordt gezamenlijk ontwikkeld door de gemeenten aan het Noordzeekanaal, samen met de provincie Noord-Holland en het Rijk (ministerie I&M, en wellicht ook E,L & I). De provincie treedt op als regisseur en procestrekker. Ik voeg daaraan toe dat in het kader van deze visie ondermeer keuzes gemaakt moeten worden ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling van het stedelijk woon-werkgebied, het al dan niet uitbreiden van het havengebied en het vergroten van de zeetoegang IJmuiden

3.4 Woon-werkomgeving: in een mooie omgeving is het goed werken

Los van de directe inzet op het terrein van economische structuurversterking, het voeren van arbeidsmarkt- en scholingsbeleid en de realisatie van aantrekkelijke werklocaties, is het van belang dat er een aantrekkelijk woonklimaat in Zaanstad wordt gecreëerd. Het woonklimaat wordt op positieve wijze beïnvloed door de aanwezigheid van een aantal culturele voorzieningen, zoals podia, musea en evenementen (Atlas voor Gemeenten 2011). Daarbij horen zeker ook goede horecavoorzieningen. Immers, door het bieden van aantrekkelijk en voldoende gevarieerde huisvesting en een interessant cultuuraanbod kunnen meer hoogopgeleide inwoners van de Metropoolregio naar Zaanstad worden getrokken. De komst van hoogopgeleide migranten kan er op termijn toe leiden dat

zij nieuwe werkgelegenheid creëren in Zaanstad bijvoorbeeld in de creatieve sector of zakelijke dienstverlening. Het streven van de gemeente moet er dan ook op gericht zijn om de matige ruimtelijke kwaliteit en slechte ruimtelijke leesbaarheid van Zaanstad te verbeteren.

De ambitie van Zaanstad:

1. voldoende gevarieerde woonmilieus²⁵ te creëren;
2. de combinatie van wonen, werken en vrijetijdsbesteding te stimuleren, versterking wijk economie
3. aandacht te schenken aan stedenbouwkundige structuur en architectonische kwaliteit;
4. het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte te verhogen.

1. Het realiseren van gevarieerde woonmilieus

De Economische Structuurvisie Zaanstad wil inspelen op de toenemende kennisintensiteit van arbeid door o.a. met meer variatie in het aanbod van woonmilieus hoger opgeleiden aan te trekken. De bijzondere ruimtelijke structuur van Zaanstad biedt kansen om verschillende en aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus te creëren, zowel langs de Zaan, als in de wijken en op de kleinschalige terreinen. De afgelopen jaren zijn belangrijke stappen gezet en zijn bijvoorbeeld langs de Zaan interessante woonomgevingen gerealiseerd die tegemoet komen aan de wens naar hoogstedelijk wonen in een gevarieerde omgeving. Deze ontwikkeling zal moeten worden doorgezet en geïntensiveerd. Niet alleen langs de Zaan maar ook in andere delen van de gemeente moeten woonmilieus worden gerealiseerd die bijdragen aan het neerzetten van Zaanstad als aantrekkelijke woongemeente.

2. Stimuleren van combinatie wonen – werken

De afgelopen jaren hebben een ontwikkeling laten zien waarbij de scheidslijnen tussen wonen, werken en recreëren, en vooral tussen woon- werk- en leefomgeving zijn vervaagd. Op bedrijventerreinen wordt gewoond, op oude bedrijventerreinen worden woonmilieus gecreëerd, in woonwijken wordt steeds meer (thuis)gewerkt door digitale mogelijkheden en vinden activiteiten en evenementen plaats. Juist in Zaanstad met zijn sterke menging van woon- en werklocaties, moet deze ontwikkeling worden benut om hier nieuwe vormen aan te geven. Om de woonkwaliteit te verbeteren zonder gevestigde bedrijven te verliezen zet Zaanstad in op een goede benutting van beschikbare maatregelen ter bestrijding van milieuoverlast bij de bron. Een ander punt is dat de monotonie van woonwijken uit de zestiger en zeventiger jaren kan worden doorbroken door meer mogelijkheden te creëren voor werk- en broedplaatsfuncties in de wijken (werken in leegstaande winkelpanden, pakhuizen, garages, parkeerplinten, hoekwoningen enz.). In de Wijkuitvoeringsprogramma's is dit geconcretiseerd.

Ondersteuning van initiatieven die de economische positie van bewoners en ondernemers in een wijk verstevigen is de ruggengraat voor versterking van de wijk economie.

3. Aandacht voor stedenbouwkundige structuur en architectonische kwaliteit

De structuur en opbouw van de gemeente Zaanstad wordt door velen als onduidelijk gezien. Hier kan een belangrijke kwaliteitsslag worden gemaakt die ertoe bijdraagt dat Zaanstad beter 'beleefbaar' wordt. Om de structuur (voor zover mogelijk) te verbeteren, is blijvende aandacht nodig voor stedenbouw en architectuur voor de hele stad en moeten de Zaanse kroonjuwelen (w.o. water, het culturele en industriële erfgoed en het groenblauwe buitengebied) beter worden uitgelicht.

²⁵ Kern van deze aanpak is weergegeven in de Woonvisie Zaanstad Z/2008/84213.

4. Verhoging kwaliteitsniveau openbare ruimte

Ook het ambitieniveau wat betreft de inrichting van de openbare ruimte moet structureel omhoog. Dit geldt zeker voor de centrumgebieden, langs de Zaanoevers en rond de kantoor- en winkelconcentraties, maar ook voor de bedrijventerreinen. Voor deze terreinen betekent dit, naast facelifts en revitalisering ook een beter beheer. Een hoger inrichtingsniveau moet bij nieuwe ontwikkelingen worden verwerkt in grondexploitaties en afzetzprijzen. Voor de bestaande stad zijn er - behoudens het efficiënt en slim omgaan met de beschikbare middelen (combineren van bijvoorbeeld rioolinvesteringen met een hoger afwerkingsniveau) - geen andere mogelijkheden dan betaling uit hogere belastingopbrengsten of bezuinigingen op andere posten. Het is noodzakelijk dat de stad nadenkt en beslissingen neemt over de manier waarop vooral voor de beheerfase structureel hogere budgetten beschikbaar komen. Voor de werkgebieden is een bijdrage hieraan van het bedrijfsleven hard nodig.

3.5 Infrastructuur: beter bereikbaar

Zaanstad is van oudsher via alle modaliteiten (weg, spoor, water) goed verbonden met de andere delen van de Metropoolregio Amsterdam en met het Noord-Hollandse 'achterland' en ligt op geringe afstand van de nationale luchthaven Schiphol. Door de congestie is die bereikbaarheid echter onder sterke druk komen staan. Met name qua weginfrastructuur (Coentunnel) en over water (sluizen als bottlenecks) is de bereikbaarheid van de gemeente achteruitgegaan. De ambitie is om een stad te blijven met een goede bereikbaarheid over weg, spoor en water. Hiervoor worden lopende projecten uitgevoerd en gemaakte plannen gerealiseerd, maar ook mobiliteitsmanagement – bij voorkeur in regionaal verband - speelt hierbij een belangrijke rol.

De ambitie van Zaanstad:

1. de geplande uitbreiding van de weginfrastructuur in en om Zaanstad te ondersteunen en waar mogelijk te versnellen (o.a. aansluiting A8-A9);
2. de OV-bereikbaarheid van Zaanstad te vergroten door een snelle verbinding met Schiphol en aansluiting op de Amsterdamse metro na te streven;
3. de bereikbaarheid over water te verbeteren door verbreding van de Wilhelminasluis en stimuleren van gebruik binnenvaart;
4. De aanleg van snelle fietsverbindingen tussen Zaanstad en Amsterdam.
5. in samenspraak met partners in het bedrijfsleven en vervoersorganisaties actief in te zetten op vervoersmanagement.

1 Uitbreiding weginfrastructuur

Door de Rijksoverheid worden de komende jaren enkele grootschalige verbeteringsplannen van het hoofdwegennet in de Noordvleugel van de Randstad uitgevoerd. De aanleg van de 2^e Coentunnel, de realisatie van de Westrandweg en andere uitbreidingen van het wegennet rond Amsterdam dragen ook bij aan de bereikbaarheid van Zaanstad. Om ook de bereikbaarheid richting het noordelijk deel van Noord-Holland te verbeteren en ter ontlasting van de kernen Krommenie en Wormerveer is realisering van de nog ontbrekende verbinding A8/A9 van belang. Zaanstad moet samen met de regio inzetten op een snelle realisatie van deze ontbrekende schakel, waarbij het creëren van een grotere robuustheid van het wegennet in de Noordvleugel een belangrijk argument richting Rijk kan zijn om dit te bespoedigen. Inzet van de Noord-Hollandse TWIN-H-middelen kan hierbij versnellend werken. Vanzelfsprekend dient gekozen te worden voor een variant met een zorgvuldige ruimtelijke inpassing in het groene landschap.

2 Vergroting van de OV-bereikbaarheid

Zaanstad is via het openbaar vervoer goed bereikbaar. Toch kan hier – zeker in Metropoolperspectief – nog veel verbeterd worden. Een doortrekking van of een snelle (bovengrondse) aantakking op de Noordzuid-metrolijn van Amsterdam richting Zaanstad, langs de IJ-oeverlocaties tot aan het centrum van Zaandam zou een enorme stimulans bieden voor het aantrekken van inwoners, bezoekers en bedrijven. Het is bekend dat metrolijnen of andere vormen van hoogwaardig openbaar vervoer een stimulerende werking hebben op de aanwezigheid van bedrijven. Ook zou hiermee de verdere toename van de congestie in de regio op duurzame wijze kunnen worden beperkt.

In dat kader wordt de OV-ontsluiting van Zaanstad al verbeterd door de aanleg van twee hoogwaardige buslijnen (Kogerveld - Van Hasseltweg en Zaandam-NS – Buikslotermeerplein) om de huidige en toekomstige woon- en werklocaties van Zaanstad en Amsterdam optimaal met elkaar te verbinden. Met deze verbindingen worden onder andere de NS-stations Kogerveld en Zaandam bediend, evenals de haltes van de Noordzuidlijn in Amsterdam Noord + de directe busverbinding van Amsterdam naar de Zaanse Schans. Waar de lijnen elkaar kruisen is een goede overstap voorzien. Ook is aansluiting mogelijk op OV-lijnen richting Amsterdam West en Sloterdijk. Een opwaardering op termijn naar tenminste 'Hoogwaardig Openbaar Vervoer'-kwaliteit is de ambitie.

De snelle, overstaploze, verbinding met Schiphol per trein is er, maar kan meer onder de aandacht worden gebracht. Dit is in het bijzonder relevant voor de aantrekkingskracht op kantoren. Maar ook voor potentiële nieuwe inwoners is het beschikbaar zijn van een dergelijke verbinding een belangrijk pluspunt dat (nog) niet bij iedereen bekend is.

3 Verbetering van de bereikbaarheid over water en stimuleren gebruik binnenvaart

De verbreding van de Wilhelminasluis, al dan niet in combinatie met de aanleg van een tweede zeeluis bij IJmuiden, moet ervoor zorgen dat Zaanse bedrijven over het water bereikbaar blijven en deze duurzame vorm van vervoer nog meer kunnen benutten. Overigens is verbreding van de Zaanse sluis eveneens/vooral van groot belang voor grote delen van Noord-Holland Noord, die door de Zaan worden ontsloten dus is gezamenlijke lobby met de regio mogelijk en wenselijk. Voor Zaanstad zelf zit het perspectief van de bredere sluis vooral in de daarmee te bereiken modal shift van vervoer over de weg naar het water. Daarnaast biedt verbreding perspectief voor de riviercruisevaart, een sterk groeiende markt waarvan Zaanstad meer kan profiteren. Voorts zou het voor de recreatievaart een uitkomst zijn als ook de Hondsbosschesluis wordt aangepast en opengesteld zodat plezier- en beroepsvaart elkaar minder hoeft te hinderen. Verbetering van de Zaan als vaarweg wordt aangepakt via het provinciaal project Vaart in de Zaan.

Onlosmakelijk verbonden met verbreding van de sluis is een verhoging/verandering van de Kogerveldspoorbrug, verderop naar het noorden. De brug is nu al een beperking omdat die door de treinenloop maar beperkt open kan en dat knelpunt wordt uiteraard extra voelbaar bij toenemende vervoerstromen over de Zaan. Ook deze investering is van provinciaal/regionaal belang. Aanvullend op de verbetering van de Zaan als vaarroute, moet het regionaal gebruik van de binnenvaart worden gestimuleerd, onder meer door het opzetten van een lijndienst op de Zaan en het verbeteren van overslagpunten.

Naast de bereikbaarheid over water voor goederen moet natuurlijk ook gewerkt worden aan de ontwikkeling van personenvervoer (zakelijk en recreatief) over water. De al bestaande initiatieven kunnen verder worden uitgebouwd en kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikke-

ling van nieuwe woon- en werklocaties maar ook aan de versterking van de toeristische en leisurefunctie van de Zaanoevers en het Hembrugterrein.

4 Actieve inzet op vervoersmanagement

Naast verbetering van de bereikbaarheid via de fysieke en digitale netwerken, wil Zaanstad de bereikbaarheid verbeteren door in samenwerking met partners (bedrijfsleven, vervoerders, gebiedsontwikkelaars) actief in te zetten op mobiliteitsmanagement, vervoerspreventie en maximale benutting van de fiets voor lokaal verkeer.

3.6 Optimale dienstverlening

Goede dienstverlening door de overheid draagt bij aan een goed vestigingsklimaat voor bedrijven. Zaanstad zet in op optimale dienstverlening aan bedrijven, o.a. door een duidelijk en eenduidig beleid te voeren, regel- en lastendruk te verlagen, besluitvaardig te zijn, diensten waar mogelijk (ook) digitaal aan te bieden en de dienstverlening aan te passen aan de behoefte (van bedrijven) wanneer dat nodig is. Door het aannemen van een flexibele, dienstverlenende rol en door open te staan voor wensen van ondernemers kan veel worden bereikt.

De ambitie van Zaanstad:

1. een bereikbaar, éénduidig en klantvriendelijk aanspreekpunt zijn voor het Zaanse bedrijfsleven, de basis op orde.
2. ondernemerschap bevorderen;
3. een actieve promotie en acquisitie te voeren.

1 Een bereikbaar, éénduidig en klantvriendelijk aanspreekpunt zijn voor het Zaanse bedrijfsleven

Ondernemersvriendelijk zijn impliceert een bereikbare gemeente met accountmanagement voor de grotere bedrijven. De koers van Zaanstad als economisch vitale woon-werkstad is er echter niet één die beperkt blijft tot beleidsmedewerkers van het programma economie, maar is juist een koers die gedragen en uitgedragen wordt door het bestuur en de gemeentelijke organisatie van Zaanstad als geheel. De gemeente streeft ernaar de dienstverlening voor ondernemers zo effectief en efficiënt mogelijk te maken. Via de website en door een goede doorverwijsfunctie te vervullen. Ook deregulering – vanzelfsprekend binnen randvoorwaarden bijvoorbeeld op milieugebied – en vereenvoudiging van gemeentelijke procedures hoort hierbij.

2 Bevordering ondernemerschap

Bevordering van ondernemerschap in directe zin is niet zozeer een gemeentelijke taak maar de gemeente kan hierin wel een stimulerende rol spelen. De praktische uitvoering ligt bij de Kamer van Koophandel en het onderwijs maar de gemeente kan stimuleren dat zowel in het onderwijs als daarbuiten cursussen worden aangeboden, coachings- en andere netwerken worden opgezet, het opzetten en *runnen* van een onderneming deel uitmaken van beroeps- en middelbaar onderwijs en stimuleringsregelingen bekend zijn bij starters en doorgroeiende ondernemers. In fysieke zin moet de gemeente stimuleren dat er voldoende werkruimte is voor starters, niet alleen in verzamelgebouwen maar ook in woonwijken door hier expliciet aandacht aan te schenken.

3 Actieve promotie en acquisitie

Tot nu toe is het Zaanse economisch beleid vooral gericht op bestaande bedrijven in de gemeente. Zaanstad moet proberen daar iets aan toe te voegen. Zowel binnen als buiten de Metropoolregio zijn voldoende bedrijven op zoek naar nieuwe economische kansen en bedrijfshuisvesting. Zaanstad moet als doelstelling hebben (en daar actief uitvoering aan geven) in elk geval een deel van die markt te bewerken en proberen aan te trekken. Het bestaande bedrijfsleven met grote namen kan daar actief aan bijdragen door als ambassadeurs van Zaanstad op te treden in binnen- en buitenland.

4 Hoofdpijn van de uitvoeringsagenda

Zaanstad formuleert in deze ESV de ambities en kaders waarbinnen het economisch beleid van de stad verder vorm moet krijgen. Het moet uiteraard niet bij ambities blijven, de bedoeling is dat de lijnen uit deze ESV worden uitgevoerd.

Nogmaals de hoofdpijn: Zaanstad versterken als woon werk stad door verbetering van de leefkwaliteit in de metropoolregio Amsterdam. Dit betekent een duidelijke positie van de werkfunctie in de stad, waarbij werkgelegenheid in de stad met weinig "milieuhinder" zoveel mogelijk ruimte moet worden gegeven op de binnenstedelijke terreinen en door wijk economie. De bedrijventerreinen rondom het Noordzeekanaalgebied behouden ook richting de toekomst primair hun werkfunctie met daarbij aandacht voor kwalitatieve versterking door toevoeging van functies. Dit is een organisch proces, waarbij werk en kwaliteit hand in hand moeten gaan. Een optimaal vestigingsklimaat, meer werkgelegenheid/ innovatie en een sterk imago zijn hier onlosmakelijk mee verbonden.

De uitvoeringsagenda bevat de aanpak voor de periode 2012-2015. Specifieke aandacht zal uitgaan naar de stimulering van de groei van werkgelegenheid. Dit met het oog op de invoering van de Wet werken naar Vermogen. Deze nieuwe regeling zal van Zaanstad en haar ondernemers een grote inspanning vragen om alle werkzoekenden met reguliere arbeidsplaatsen te matchen.

Participatie en Inspraak

In juni en juli 2011 zijn gesprekken gevoerd met het Zaanse bedrijfsleven om gezamenlijk inhoud te geven aan de uitvoeringsagenda. De Zaanse Creative Board, Stichting First in Food, de Kamer van Koophandel, de ZON, Stichting Streekmarketing Zaanstreek en tal van ondernemers zijn geraadpleegd. Door het bedrijfsleven is aangedrongen op een uitvoeringsagenda die jaarlijks gemonitord en (mogelijk) bijgesteld kan worden.

Naast de gesprekken met het bedrijfsleven heeft ook de formele inspraakprocedure voor de Economische structuurvisie de inhoud van de uitvoeringsagenda bepaald. Belangrijk is de uitgesproken waardering voor de gekozen speerpunten maar ook de vraag om aandacht voor een aanvulling op de gekozen speerpunten met de maakindustrie (metaalelektro). De komende tijd zal nader worden onderzocht of het mogelijk is om de speerpunten uit te breiden met de maakindustrie en metaalelektro. De inspraakreacties zoals benadering milieudruk bedrijven, marketingstrategie, samenwerking in de Metropoolregio en verbetering van de gemeentelijke informatie hebben een plek gekregen in de uitvoeringsagenda.

Inzet van de gemeente

Wettelijke taken

De gemeente heeft ten aanzien van het economisch beleid geen directe wettelijke taak, maar er zijn wel andere wettelijke taken die van (grote) invloed zijn op de kansen voor economische ontwikkeling. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de Wro, de wet Werk en Bijstand, vergunningverlening (milieu, gebruiksvergunningen e.d.) en toezichts- en handhavende taken.

Faciliteren en meedenken

In een stad van en voor Denkers, Durvers en Doeners past veel ruimte voor eigen initiatief. Dat betekent ook dat – uiteraard binnen wettelijke en (boven)gemeentelijke beleidskaders – Zaanstad kiest voor een faciliterende en meedenkende rol. Burgers en bedrijven mogen rekenen op een open, pro-actieve houding. Maar veel minder vanzelfsprekend is het, gelet op de budgettaire situatie, dat de gemeente aan activiteiten meebetaalt. Passend in haar streven naar meer economische dynamiek, heeft het programma economie ook een taak in het waar mogelijk loslaten of verruimen van gemeentelijke regels (bijvoorbeeld beperkingen in bestemmingsplannen die niet meer van deze tijd zijn). Omgekeerd moeten partijen binnen en buiten de gemeente ook kunnen rekenen op strikte inzet van het programma economie (of vanuit de daartoe geëquipeerde onderdelen van het gemeentelijk apparaat) waar het de handhaving betreft van bijvoorbeeld ruimtelijke eisen voor externe veiligheid of (excessieve) milieuoverlast. In deze beïnvloeding van andere beleidsterreinen als ruimte, milieu en infrastructuur komt het generieke economisch beleid tot uitdrukking.

Actieve rol

Er zijn ook punten en onderwerpen waar de gemeente wel nadrukkelijk en in samenspraak met partners kiest voor een actieve rol. Dat betreft in de eerste plaats de keuze voor speerpuntsectoren. En daarnaast de gebiedsgerichte benadering (zoals voor wijkeconomie of herstructurering van bedrijventerreinen).

Daarbinnen varieert de rol van de gemeente en daarbinnen de rol van het programma economie. Ook het schaalniveau waarop het beste kan worden ingestoken verschilt: arbeidsmarkt – en innovatiebeleid kan

bijvoorbeeld idealiter beter op regionaal niveau worden afgestemd of ingestoken, hoewel er wel een lokale uitvoering aan kan worden gegeven. In de gebiedsgerichte benadering – voor wijken, bedrijventerreinen of kantorenlocaties – is dat schaalniveau veel kleiner en de gemeentelijke inspanning gericht.

Actief in regionale samenwerking

Zaanstad wil inspelen op kansen die zich in de Metropool voordoen. Het is daarbij belangrijk dat Zaanstad weet wat er in de regio speelt en dat de regio weet waar kansen en ontwikkelingen in Zaanstad liggen. Daarbij past een actieve rol in de regionale samenwerking

Bedrijfsleven uiteraard ook aan zet

Deze ESV gaat met name in op de rol van de gemeente in het verder verbeteren van de economische ontwikkelingsmogelijkheden van Zaanstad. Maar dat laat onverlet dat, vanzelfsprekend, de belangrijkste rol ligt bij de ondernemers en bedrijven zelf. De gemeente schept voorwaarden en kan aanjagen en stimuleren, maar de economische ontwikkeling moet uiteindelijk vooral van de kant van het bedrijfsleven komen. Zaanstad ziet het bedrijfsleven, maar bijvoorbeeld ook het onderwijs en arbeidsmarktorganisaties, dan ook als logische partners voor het realiseren van de ambities in deze ESV. Gezamenlijk moeten de schouders eronder worden gezet. Ook bij lastige dilemma's (economie versus milieu en ruimte) ligt er een verantwoordelijkheid bij het bedrijfsleven: de milieubelasting moet minder en de ruimtelijke kwaliteit moet omhoog terwijl er geen grote uitleggebieden meer voorhanden zijn.

Uitvoeringsagenda Economische structuurvisie gereed.

De uitvoeringsagenda Economische structuurvisie geeft aan waar de gemeente bij de uitvoering van het economisch beleid op gaat inzetten. Deze uitvoeringsagenda kunt u vinden op de site van de gemeente Zaanstad: www.zaanstad.nl/bedrijven/economisch_beleid

Bijlage 1 Verklaringen voor de matige economische prestaties van Zaanstad

De economische ontwikkeling van Zaanstad is al met al niet zo gunstig geweest, zo blijkt in hoofdstuk 2. Dat is natuurlijk relatief en geldt ten opzichte van Nederland, wat sterker ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam en nog meer indien Zaanstad met suburbane steden in en nabij de Metropoolregio wordt vergeleken. Het geldt zowel voor de omvang en ontwikkeling van de werkgelegenheid als ook voor de toegevoegde waarde per baan. Het is zinvol om stil te staan bij verklaringen daarvoor. Dat is in eerste instantie een wat negatief verhaal wellicht, maar het helpt wel om de kansen voor de toekomst – die er gelukkig ook zijn – scherper te kunnen beoordelen. We laten een aantal verklarende factoren de revue passeren en voorzien deze van een toelichting. Ook wordt steeds aangegeven of de factoren beïnvloedbaar zijn en welke rol de gemeente hierin zou kunnen spelen.

Negatief structureffect

In de eerste plaats is er sprake van wat in vaktermen een (negatief) structureffect heet. Als industriestad heeft Zaanstad forse klappen in termen van bedrijvigheid en werkgelegenheid gehad (vooral in de jaren tachtig), terwijl de stad veel minder heeft geprofiteerd van de groei van voornamelijk de zakelijke dienstverlening (die een relatief hoge toegevoegde waarde per werknemer kent) zoals die zich in de rest van de Metropoolregio Amsterdam heeft voorgedaan. De toegevoegde waarde van de resterende industriële bedrijven stijgt overigens wel, maar dat vertaalt zich (kennelijk) niet in extra banen in de toelevering en dienstverlening.

Het structureffect zelf is op korte termijn niet te beïnvloeden: de uitgangssituatie is zoals die is. Wat wel kan, is het optimaliseren van generieke aspecten van het vestigingsklimaat (vestigingsmogelijkheden, bereikbaarheid, beschikbaarheid gekwalificeerde arbeid). En daarnaast werken aan die factoren die vestiging van andere bedrijvigheid bevorderen.

Toegevoegde waarde is een veel gebruikt begrip in de economie. Toegevoegde waarde is de waardevermeerdering die ontstaat bij de omvorming van grond- en hulpstoffen naar halffabricaten en eindproducten. Deze waardevermeerdering ontstaat bijvoorbeeld door de inzet van arbeid.

Ligging boven Noordzeekanaal en effect op bereikbaarheid

Maar er is meer aan de hand dan een relatief ongunstige uitgangssituatie. Zaanstad doet het slechter dan je op grond van het structureffect alleen zou verwachten. Hoe komt dat dan? Voor de zakelijke diensten (die in de rest van Metropoolregio sterk zijn gegroeid) speelt de ligging boven het Noordzeekanaal en de daarmee samenhangende matige autobereikbaarheid naar het zuiden, zuidoosten en zuidwesten een belangrijke rol. Vanuit het perspectief van de Randstad ligt Zaanstad – enigszins overdreven geformuleerd – relatief perifeer (zoals ook blijkt uit de (oude) gemeentelijke slogan 'Top van de Randstad'). De files voor de Coentunnel zijn een handicap.

De ligging boven het Noordzeekanaal ligt letterlijk vast, maar het gaat natuurlijk om de bereikbaarheid, de mate waarin Zaanstad is geïntegreerd in de Metropoolregio en naar buiten. Die bereikbaarheid gaat verbeteren, zowel over de weg (2^e Coentunnel) als voor OV. En er liggen nog diverse plannen. Het gaat bij bereikbaarheid ook over bekendheid en imago. Het verder vervlechten van Zaanstad in de fysieke en 'mentale' netwerken van de Metropoolregio is hiervoor belangrijk.

Verbinden is in de breedste zin bedoeld. Daarbij springen fysieke verbindingen het meest in het oog. De komende jaren wordt daarin veel geïnvesteerd zoals in de tweede Coentunnel en de investeringen in het openbaar vervoer. Naast deze fysieke verbindingen zitten verbindingen ook in hoofden van mensen. Met de vele initiatieven op de schaal van de metropoolregio Amsterdam wordt dat van beide oevers aan deze psychologische brug gebouwd.

Ligging nabij Amsterdam

De ligging vlakbij Amsterdam heeft – zeker ook naar de toekomst - voordelen voor bewoners en bedrijven in Zaanstad. Maar het betekent ook dat allerlei commerciële (winkels, leisure) en niet-commerciële voorzieningen (hoger onderwijs, zorg, niet-gouvernementele organisaties) zich minder in Zaanstad hebben gevestigd, waar dat bij een stad met eenzelfde aantal inwoners als Zaanstad op een andere plek vaak wel het geval zou zijn. Dat is op zichzelf geen probleem, maar vormt wel mede een verklaring voor de geringe omvang van de werkgelegenheid.

Nabijheid van Amsterdam is, zoals al geschreven, zowel een pluspunt vanuit economische kansen alsook een handicap waar het gaat om functies die op het niveau van de Metropoolregio of een hoger schaalniveau naar locaties zoeken. Het is niet aannemelijk dat dit op korte termijn anders wordt, een enkele niche of 'toevallige' treffer daargelaten. Het hoeft ook niet anders te worden. Zaanstad moet economisch wel meer zien te profiteren van de ligging in de Metropoolregio. De mentale omslag van Zaanstad - niet langer met de rug naar Amsterdam maar een zelfbewust onderdeel van de Metropoolregio in combinatie met objectieve verbetering van de bereikbaarheid, flinke kwalitatieve verbeteringen in vestigingsmogelijkheden en -klimaat en werken aan promotie, moeten dit nadeel helpen ombuigen tot een voordeel.

Opleidingsniveau

Adviesbureau 'Atlas voor Gemeenten' wijst in haar analyse van de positie van de Zaanse economie ook op een andere oorzaak. De groei van werkgelegenheid heeft zich in de Metropoolregio vooral voorgedaan aan de bovenkant van de arbeidsmarkt, terwijl de beroepsbevolking in Zaanstad minder hoog is opgeleid. Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking is dus op zichzelf geen 'pull'-factor voor Zaanstad. De stad heeft bovendien door de kwaliteit van het woningaanbod (relatief veel kleine woningen, relatief veel sociale huur) en andere factoren een geringe aantrekkingskracht op hoger opgeleiden, terwijl kennis als 'drijvende kracht' achter toekomstige economische groei wordt gezien. En het opleidingsniveau vormt misschien ook een verklaring voor het ontbreken van voldoende groeiende bedrijven; er zijn voldoende starters, maar slechts weinig groeiers.

De geringe aantrekkingskracht op hoger opgeleiden en midden- en hogere inkomens is een belangrijk punt van zorg, maar is wel beïnvloedbaar, vooral door een grotere variatie in het woningaanbod. Daar heeft de gemeente immers invloed op, zowel direct als meer flankerend. Parallel

daaraan verdient dan het aanbod van cultuur, horeca en detailhandel aandacht, naast sociaal-maatschappelijke voorzieningen.

Bij voldoende geschoold personeel gaat het ook om het reguliere onderwijs en om de scholing van werkenden. Dat laatste is primair een verantwoordelijkheid van bedrijven en medewerkers zelf. Maar de gemeente kan hierin wel mede een stimulerende rol in vervullen (bijvoorbeeld in het regionaal Platform Arbeidsmarkt Onderwijs en overleg met ondernemersorganisaties). Eenzelfde rol ligt er voor de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Dat is de verantwoordelijkheid van onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. En er is een rol voor het UWV/ Werkbedrijf. Voor de gemeente ligt er naast de regierol op dit vlak ook een taak vanuit de Wet Werk en Bijstand.

Imago

Zaanstad heeft geen goed imago, noch als woonstad, noch als stad om te bezoeken voor toeristisch-recreatief bezoek, noch als vestigingsplaats voor bedrijven. Uit de analyse voor 'Atlas voor Gemeenten' blijkt dat Zaanstad het economisch minder doet dan zelfs op grond van de eerder genoemde negatieve factoren zou mogen worden verwacht.

Laat hier echter niet de idee ontstaan dat er alleen sprake is een negatief beeld. Juist in de afgelopen jaren zijn een aantal grote infrastructurele ingrepen gereed gekomen waarmee Zaanstad haar beeld sterk heeft verbeterd. De winst van de Investerings in spoor en weg worden de komende jaren geoogst. Zo zijn bijvoorbeeld de Zuidelijke Randweg, de Joop den Uyl brug en het nieuwe station Krommenie-Assendelft zeer waardevolle toevoegingen.

Voor imago geldt het credo 'be good and tell it'. Maar dat impliceert niet alleen de promotie (tell it) maar ook dat je de zaken op orde moet hebben (be good). Promotie (gericht op wonen, toerisme en bedrijven) en acquisitie van bedrijven heeft zin als de basisvoorwaarden - die meer liggen in de voorafgaande punten - op orde zijn.

Kwaliteit van leef- en werkomgeving

De ruimtelijke structuur, de interne ontsluiting van Zaanstad, de perceptie van de ruimtelijke kwaliteit en de milieukwaliteit zijn ook factoren met een negatieve impact op de relatieve economische ontwikkeling van Zaanstad. De stad is opgebouwd uit de oorspronkelijke kernen, waardoor agglomeratievoordelen op het schaalniveau van Zaanstad zich minder voordoen. Bovendien zijn die kernen en hun onderlinge ruimtelijke samenhang voor buitenstaanders moeilijk 'leesbaar'. De interne bereikbaarheid is - ook weer relatief - bovendien matig.

Zaandam heeft als kernstad het meest stedelijke karakter en is een logische plek voor een sterke werkgelegenheidsfunctie. Maar juist het centrum van Zaandam (met positieve uitzonderingen uiteraard) en het stationsgebied hebben nu een matige ruimtelijke kwaliteit, waardoor in ieder geval in het recente verleden bedrijven van buitenaf zich niet snel aangetrokken voelden. Daar komt bij dat de uitstraling van de grote industriële bedrijven en hun milieubelasting ook negatief uitwerken. Tenslotte kan worden opgemerkt dat de kwaliteit van de bedrijventerreinen en het ontbreken van een professionele kantorenlocatie - vóór Inverdan dat in ontwikkeling is - van hedendaagse kwaliteit ook niet heeft geholpen. Al is bij dat laatste wel de vraag of een dergelijke locatie niet ontbrak omdat er onvoldoende markt vraag was.

Relatief veel invloed heeft de gemeente op de kwaliteit van werk- en leefomgeving. Juist op dat vlak valt er voor Zaanstad een wereld te winnen. Daar zitten overigens ook lastige punten bij: verbetering van de milieukwaliteit of woningbouwplannen nabij bedrijventerreinen kunnen op korte termijn ten koste gaan van de expansiemogelijkheden van sommige bedrijven. Op langere termijn kunnen dergelijke maatregelen bijdragen aan een aantrekkelijker vestigingsklimaat.

Bijlage 2 Groeikansen per economische sector in Zaanstad

Economische sector	Sterk nu	Ontwikkeling absoluut	Ontwikkeling relatief	Groei-perspectief Metropool	Ruimte	Milieu	Imago	Kans
Industrie	+	--	--	-	-	-	-	-
<i>Voedings-en genotsmind.</i>	++	-	0	0	-	-	+ en -	-
<i>Metaal(prod-), machine, vermidnd</i>	0	--	--	-	-	-	-	-
Bouwnijverheid	++	+	++	0	-	-	0	+
Groothandel	0	++	++	+	-	-	-	+
Detailhandel (incl. reparatie)	0	+	--	0	0	0	+	0
Vervoer, opslag, comm.	0	-	--	+	0	-	0	0
Financiële instellingen	0	-	--	0	+	0	0	0
Zakelijke diensten	--	-	--	+	+	0	+	+
Zorg	-	0	--	+	+	0	+	+
Horeca, cultuur, recreatie & ov. dnstv.	--	++	0	+	+	0	+	+
Onderwijs	0	+	--	+	+	0	+	0
Openbaar bestuur	0	+	++	0	+	0	0	0
<i>Specifieke bedrijvigheid</i>								
Food-cluster	+	-	0	+	0	0	+	+
Toerisme	-	+	0	+	0	0	+	+
Creatieve industrie	-	+	0	+	+	0	+	+
ICT	0	+	0	+	+	+	+	+
Havengerelateerde bedrijven (zwaar)	(+)	-	0	0/+	-	-	-	-
Water als vestigingsfactor /recreatie	0	0	0	+	+	+	++	+
Duurzaamheidsbedrijven (dienst en ind.)	?	?	?	+	0	+	+	0

Colofon

Opdrachtgever	Gemeente Zaanstad
Vormgeving	Bloem digital imaging
Fotografie	Gemeente Zaanstad Dick Riesmeijer Bart Homburg Mike Bink Mirande Phernambucq

De Economische Structuurvisie Zaanstad: stad van durvers, denkers en doeners is op 7 juni 2012 door de gemeenteraad van Zaanstad vastgesteld.

gemeente Zaanstad
Beleidsontwikkeling

Stadhuisplein 100, 1506 MZ Zaandam
Postbus 2000, 1500 GA Zaandam

T14 075
antwoord@zaanstad.nl
www.zaanstad.nl

augustus 2012

